

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЧЕРНІВЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЮРІЯ ФЕДЬКОВИЧА

Філологічний факультет
Кафедра сучасної української мови

**ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ ПІД ЧАС
ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В
5 КЛАСІ НУШ**

Кваліфікаційна робота
Рівень освіти – другий (магістерський)

Виконала:

здобувачка другого рівня вищої
освіти, 601 групи спеціальності 014
Філологія «Середня освіта»
Купферберг-Садовнік Ілона
Едуардівна

Науковий керівник: доктор
філологічних наук, професор
Кульбабська О.В.

Рецензент: _____

До захисту допущено:

на засіданні кафедри

протокол № 7 від 18 грудня 2023р.

Завідувач кафедри _____ проф. Світлана ШАБАТ-САВКА

Чернівці – 2023

АНОТАЦІЯ

Особливості використання зорової наочності під час дистанційного навчання української мови в 5 класі НУШ. - Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича Міністерства освіти і науки України, Чернівці, 2023.

У магістерській роботі визначено можливості та ефективність використання зорової наочності на уроках української мови в початковій школі. Зокрема, у роботі розглядаються різноманітні педагогічні методи та техніки, які базуються на використанні візуальних засобів для поліпшення сприйняття та запам'ятовування.

Проаналізовано сучасні тенденції в освітній сфері, висвітливши переваги використання зорової наочності в контексті навчання української мови. У роботі також досліджено вплив візуальних матеріалів, таких як ілюстрації, схеми, та графіки, на розвиток мовних навичок учнів та підвищення їхньої мотивації до вивчення мови.

Було проведено педагогічний експеримент серед учнів, щоб з'ясувати вплив використання зорової наочності на уроках української мови та визначити його позитивний вплив на навчальний процес. Результати дослідження слугують підґрунтям для рекомендацій щодо оптимального впровадження візуальних засобів у педагогічну практику з метою покращення якості навчання української мови в школі, зокрема на уроках 5 класу з української мови НУШ.

Ключові слова: дистанційна освіта, зорова наочність, телекомунікації, засоби наочності.

ABSTRACT

Title: "Features of Visual Aid Implementation during Distance Learning of the Ukrainian Language in the 5th Grade of the New Ukrainian School. - Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Ministry of Education and Science of Ukraine, Chernivtsi, 2023.

This master's thesis explores the possibilities and effectiveness of utilizing visual aids in Ukrainian language lessons in elementary school, with a focus on the 5th grade of the New Ukrainian School. The study examines various pedagogical methods and techniques that rely on the use of visual tools to enhance perception and memorization.

The research analyzes current trends in the educational sphere, highlighting the advantages of employing visual aids in the context of teaching the Ukrainian language. The impact of visual materials, such as illustrations, diagrams, and graphics, on the development of students' language skills and the enhancement of their motivation to learn the language is also investigated.

A pedagogical experiment was conducted among students to ascertain the influence of using visual aids in Ukrainian language lessons and determine its positive effects on the learning process. The research results serve as a foundation for recommendations on the optimal integration of visual tools into pedagogical practices to improve the quality of Ukrainian language instruction in schools, particularly in 5th-grade lessons of the New Ukrainian School.

Keywords: distance education, visual aids, telecommunications, visual tools.

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів наукових досліджень інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

10.12.2023

Купферберг-Садовнік І.Е.

ЗМІСТ

АНОТАЦІЯ	2
ABSTRACT	3
ВСТУП	6
Розділ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	12
1.1. Концептуальні принципи дистанційного навчання	12
1.2. Стратегія розвитку дистанційної освіти в Україні	20
1.3. Особливості організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану	25
1.4. Особливості дистанційного навчання української мови в 5-му класі Нової української школи	31
Висновки до розділу 1	33
Розділ 2 МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	34
2.1. Наочність, як метод навчання, роль та значення зорової наочності в навчальному процесі	34
2.2. Навчальні засоби та їх класифікація	43
2.3. Розробка навчальних матеріалів та завдань з використанням зорової наочності на уроках української мови в 5 класі НУШ	49
Висновки до розділу 2	64
Розділ 3 ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ	65
3.1. Опис методики експерименту	65
3.2. Характеристика досліджуваної групи та його членів, аналіз результатів експерименту	74
Висновки до розділу 3	77
Розділ 4. РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	79
4.1. Технологія візуалізації на уроках української мови	79
4.2. Методичні рекомендації для вчителів-філологів	82
Висновки до розділу 4	86
ВИСНОВКИ	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ	90

ВСТУП

Дистанційне навчання, у сучасному розумінні, виникло недавно і спирається на передовий педагогічний та методичний досвід, накопичений різними освітніми інституціями у всьому світі. Воно використовує новітні та оперативні інформаційно-педагогічні технології, що відповідають потребам сучасної освіти та суспільства загалом. Дистанційне навчання є однією з форм навчання, що з'явилася та розвивалася разом із зростанням інтернет-технологій. На сьогодні воно має власні характерні особливості, принципи та накопичення методичного досвіду. У сучасному освітньому просторі дистанційне навчання набуло важливого статусу, відкривши нові можливості та виклики для педагогів та учнів.

В Україні дистанційне навчання та освіта з використанням дистанційних освітніх технологій стає все більш поширеним явищем. Державна політика України істотно сприяє успішній реалізації дистанційного навчання. За роки незалежності було прийнято численні закони, спрямовані на інформатизацію суспільства та розвиток дистанційної освіти. Закони, такі як «Про Національну програму інформатизації» та «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет», покликані забезпечити широкий доступ до цих технологій в Україні. У цьому контексті, використання зорової наочності виявляється однією з важливих і цінних методів, спрямованих на поліпшення навчального процесу. Відомий учений А. Хуторський, дистанційне навчання визначає, як “навчання, в якому суб’єкти перебувають на відстані, реалізуючи освітній процес за сприянням засобів телекомунікацій” [8, с. 15]. У «Концепції розвитку дистанційної освіти в Україні» визначено дистанційне навчання як систему технологій, що гарантує оперативну доставку учням достатньої кількості матеріалу, що вивчається; інтерактивна взаємодія викладачів і студентів у навчальному процесі, надання особам резерву самостійної роботи із засвоєння запропонованого матеріалу [9, с. 7].

Особливе значення цього підходу стає актуальним у контексті навчання української мови в 5 класі НУШ, адже для школярів, які щойно завершили початкову школу, переведення в старшу в дистанційному форматі може виявитися непростим шляхом. Школяр потрапляє в нове для себе середовище, в середній школі його чекають нові вчителі, нові предмети, та трохи інша організація навчального процесу. У середній школі діти частіше повинні брати на себе відповідальність за власні навчальні досягнення, організацію домашнього завдання та вчасність. Дистанційна форма передбачає, що школяр буде вчасно входити в онлайн-клас, виконувати домашні завдання, вести власний розклад, повинен вміти користуватися комп'ютером, доступом до Інтернету, електронними платформами навчання та програмами для відео конференцій.

У розвитку дистанційного навчання в Україні виділяють два періоди: початковий та сучасний. Початковий етап, який тривав від 1990 до 1998 року, відзначався формуванням та впровадженням концепції гнучкого дистанційного навчання, базованого на глобальних комп'ютерних комунікаціях. Це включало використання інформаційних та комунікативних технологій у процесі навчання, створення комп'ютерних телекомунікаційних лабораторій, розробку дистанційних навчальних програм та курсів, а також технологічне та методологічне забезпечення дистанційного навчання.

На сучасному етапі, який розпочався у 1999 році і триває зараз, інтелектуальні інформаційні технології використовуються для підтримки безперервного процесу навчання. Створюються освітні середовища, які об'єднують інформаційні ресурси, віртуальні лабораторії, мультимедійні технології, та віртуальні спільноти.

На сьогодні дистанційне навчання в Україні може ефективно розвиватися тільки при наявності ключових компонентів, таких як: нормативно-правова база; освітні заклади (центри, кафедри, факультети, інститути або університети з дистанційним навчанням); студентський

контингент; кваліфіковані викладачі; навчальні програми і курси; відповідна матеріально-технічна база (апаратне і програмне забезпечення, високошвидкісні зв'язки); фінансова підтримка; розробка критеріїв якості та інші аспекти [9, с.4].

Проблематиці розвитку дистанційної освіти приділяють увагу вчені не лише з-за кордону, такі як Р. Деллінг, Г. Рамбле, Д. Кіган, М. Сімонсон, М. Мур, А. Кларк, М. Томпсон та інші, але й українські дослідники, такі як Дмитренко П., Кухаренко В., Олійник В., Пасічник Ю. та інші. Вчені наголошують, що особистісний і телекомунікаційний характер навчання є ключовими ознаками дистанційного навчання, як це стверджують В.Ю. Биков, В.М. Кухаренко, В.А. Трайнес, Є.С. Полат, П.В. Стефаненко, А.В. Хуторской та інші [6].

Актуальність теми. Розглядати зорову наочність в контексті дистанційного навчання важливо, оскільки цей підхід дозволяє покращити сприйняття та розуміння мовних концепцій, активізувати процес навчання та забезпечити ефективний контакт із навчальним матеріалом.

Мета роботи – вивчення та аналіз особливостей використання зорової наочності під час дистанційного навчання української мови в 5 класі НУШ із метою підвищення ефективності навчального процесу та поліпшення рівня засвоєння лінгвістичного матеріалу учнями.

Досягнення мети потребує становлення та виконання таких **завдань**:

1. З'ясування теоретичних засад дослідження особливостей дистанційного навчання в умовах соціальних обмежень
2. Вивчення методів, доступних засобів і технологій для покращення візуального сприймання навчального матеріалу під час дистанційного навчання.
3. Аналіз труднощів, на які можуть наражатися учні при використанні зорової наочності під час дистанційного навчання

української мови (на основі проведеного педагогічного експерименту/анкетування).

4. Розробка рекомендацій для педагогів та батьків щодо оптимального використання зорової наочності в навчальному процесі з української мови для 5 класу НУШ.

Об'єкт дослідження – зорова наочність як спосіб донесення інформації під час дистанційного навчання української мови.

Предмет дослідження – аналіз та удосконалення використання зорової наочності для оптимізації навчального процесу в умовах дистанційного навчання з української мови для учнів 5 класу НУШ.

Для дослідження теми обрано такі **методи**: наукового опису – для окреслення актуальності дослідження; спостереження за учнями під час уроків з використанням зорової наочності для виявлення труднощів та успішності цього методу; анкетування – для узагальнення досвіду та проблем, пов'язаних з використанням зорової наочності під час дистанційного навчання; педагогічного експерименту – для оцінки ефективності різних методів використання зорової наочності на уроках української мови; статистичного аналізу даних – для визначення ефективних методів; фокус-групи – для організації групових обговорень, де учасники можуть обмінюватися власним досвідом та враженнями щодо використання зорової наочності; компаративного аналізу – для порівняння різних підходів до використання зорової наочності в навчальному процесі та визначення їх впливу на результативність. Ці методи можуть бути використані окремо або комбінуватися для отримання більш повного та об'єктивного уявлення про проблему та шляхи її вирішення.

Практичне значення одержаних результатів. Практичні рекомендації, що були розроблені в процесі роботи сприяють оптимізації навчального процесу – результати дослідження можуть допомогти вчителям та педагогам вибрати найефективніші методи використання зорової наочності

для поліпшення сприймання навчального матеріалу учнями під час дистанційного навчання, підвищити мотивацію та інтерес до навчання: ефективне використання зорової наочності може зробити навчання більш цікавим та захоплюючим для учнів, що може позитивно позначитися на їхній активності та успішності.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, списку використаної літератури й додатків.

У першому розділі розглядаються поняття «дистанційне навчання». Перш за все, у розділі проаналовано сучасний підхід до навчання, особливості його організації та вплив на педагогічну практику. Окрему увагу приділяється аспектам адаптації учнів до дистанційного формату навчання та викликам, що можуть виникнути в цьому процесі. Розглядаючи роль та значення зорової наочності в дистанційному навчанні, вивчаються можливості використання візуальних засобів та технологій для поліпшення сприймання навчального матеріалу. Особливий акцент робиться на тому, як зорова наочність може допомогти у виявленні та розв'язанні проблем, які можуть виникнути учням під час навчання в дистанційному форматі.

Другий розділ присвячений аналізу технічних та педагогічних засобів, що сприяють оптимізації візуального сприйняття навчального матеріалу. Також аналізуються педагогічні методи та прийоми, що спрямовані на оптимізацію використання зорової наочності у навчальному процесі. Особлива увага приділяється розробці навчальних матеріалів та завдань, які сприяють ефективному використанню зорової наочності для покращення якості навчання.

На основі результатів педагогічного дослідження в третьому розділі, було зроблено висновки щодо ефективності використання зорової наочності під час дистанційного навчання української мови в 5 класі Нової української школи.

У четвертому розділі розроблено рекомендації щодо оптимальних методів використання зорової наочності.

Загальний обсяг роботи – 96 сторінок, обсяг основного тексту 88 сторінок.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СПЕЦИФІКИ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

1.1. Концептуальні принципи дистанційного навчання

Дефініція «дистанційне навчання» характеризується різноманітністю визначень, що свідчить про широкий діапазон підходів до його тлумачення. У нашій роботі ми будемо керуватися визначенням дистанційного навчання, запропонованим у новому «Положенні про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти», затверджене наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115: «дистанційне навчання – організація освітнього процесу (за дистанційною формою здобуття освіти або шляхом використання технологій дистанційного навчання в різних формах здобуття освіти) в умовах віддаленості один від одного його учасників та їх як правило опосередкованої взаємодії в освітньому середовищі, яке функціонує на базі сучасних освітніх, інформаційно-комунікаційних (цифрових) технологій» [13, с. 1]. Дистанційна освіта, по суті, є однією з форм освіти. У класичній дидактиці освіта розглядається в чотирьох аспектах: як цінність (державна, суспільна, особистісна), як система (з загальними якостями для всієї системи та її компонентів), як процес та як результат.

Дистанційне навчання означає індивідуалізований процес здобуття знань, навичок і способів пізнавальної діяльності, який відбувається в основному через опосередковану взаємодію віддалених один від одного учасників навчального процесу в спеціалізованому середовищі, що використовує сучасні психолого-педагогічні та інформаційно-комунікаційні технології. Для розкриття поняття «дистанційне навчання» спершу розглянемо значення термінів "неперервна освіта" і "дистанційна освіта". У сучасній науковій літературі можна знайти такі тлумачення: "освіта дорослих" (adult education); "продовжена освіта" (continuing education); "подальша освіта"

(further education); "відновлювана освіта" (recurrent education) – це неперервний процес навчання протягом усього життя, чергуючи навчання з іншими видами діяльності, основним чином з роботою; "перманентна освіта" (permanent education); "освіта протягом життя" (lifelong education); "навчання протягом життя" (lifelong learning). У кожному з цих термінів підкреслюється постійний, незакінчений процес освіти для дорослої особи.

Вивчення проблеми дистанційного навчання представлене в роботах численних вчених. З аналізу наукових джерел випливає, що більшість дослідників відзначають різноманітність принципів організації, структури та реалізації дистанційного навчання (В. Биков, Д. Богоявленська, А. Іванніков і інші). Певні аспекти, пов'язані зі змістом та організацією дистанційного навчання, були предметом досліджень М. Бесєдіна, К. Власенко, В. Гури. Основні вимоги до дистанційної освіти розкрито в працях М. Карпенка, Є. Рибалко, А. Хуторського та інших. Наукові труди, присвячені проблемам розвитку дистанційної освіти, представлені в роботах численних міжнародних вчених, таких як Р. Деллінг, Д. Кіган, А. Кларк, Дж. Коумі, М. Мур, Г. Рамбле, М. Сімонсон, М. Томпсон і інші.

Швидкість змін у технологіях перевищує можливість освітньої системи адаптуватися до них. Це викликає необхідність адаптації кожного учасника освітнього процесу, а також системи освіти в цілому, яка повинна відповідати новим вимогам. Відомий учений А. Хуторський, дистанційне навчання визначає, як «навчання, в якому суб'єкти перебувають на відстані, реалізуючи освітній процес за сприянням засобів телекомунікацій» [8, с. 15]. В навчальних закладах впроваджують сучасні інноваційні засоби, які можуть доповнити традиційні методи навчання і успішно впроваджуватися у навчальний процес. Проте важливо відзначити, що розповсюдження онлайн-освіти є природнім явищем і буде продовжувати швидко розвиватися. Сучасні Інтернет-ресурси, такі як блоги, чати, соціальні мережі чи програми для онлайн-конференцій, адаптовані до навчання і використовуються в різних

методиках та системах освіти. У той час як сучасний учень відноситься до нового, цифрового покоління, для якого використання мобільних засобів та Інтернету для роботи і навчання є абсолютно нормальним.

Дистанційна освіта – це метод навчання, який не обмежений географічними та часовими рамками. Тут важливий індивідуальний ритм навчання та можливість отримання знань у зручних і комфортних умовах. У психологічному аспекті питання використання технологій дистанційного навчання у навчально-виховному процесі внесено значний внесок науковцями, такими як М. Смульсон, В. Моляко, Н. Чепелева, Л. Карамушка і інші. Інші аспекти дистанційної освіти розглядалися різними дослідниками: психологічні особливості організації освітнього процесу з використанням дистанційних технологій (Є. Підчасовий); психолого-педагогічні аспекти проектування віртуального освітнього середовища (Л. Боремчук та Т. Варзар); соціально-психологічні витоки дистанційної освіти (А. Мінаков); організаційна структура та психолого-педагогічні засади (О. Малінко); психолого-педагогічні виклики дистанційного навчання (С. Сисоєва) та інші.

В дистанційному навчанні можна виділити чотири основні моделі:

1. Модель №1: Кореспонденційна (матеріали на паперових носіях). Тут навчальні матеріали існують виключно у паперовій формі, надаючи можливість вибирати час, місце та темп навчання.
2. Модель № 2: телеосвітня (включає аудіо- та телеконференції, радіо та телевізійні ефіри). У цій моделі для комунікації використовуються аудіо та відеоматеріали, що дозволяє досягти найефективнішого спілкування між студентом і викладачем.
3. Модель № 3: мультимедійна (включає в себе аудіо- та відеодиски, комп'ютер). Використовуються диски та інші мультимедійні засоби. Крім того, в даній моделі застосовується комп'ютер для створення інтерактивних відеоматеріалів.

4. **Модель № 4: віртуальна** (включає в себе інтерактивні засоби Інтернету). Ця модель навчання повністю базується на Інтернет-ресурсах і має на меті забезпечити студентам доступ до освітніх матеріалів, а також встановити надійний двосторонній зв'язок між студентами і викладачами.

Ці типи дистанційного навчання можуть поєднувати як інноваційні засоби, так і традиційні заняття. Зокрема, виділяють такі види навчання:

1. **Традиційне навчання:** Це викладання, яке проводиться вчителем у присутності групи учнів у навчальному закладі.

2. **Синхронне навчання:** Це навчання в реальному часі, але відбувається в онлайн-режимі за допомогою Інтернету. Вчитель і учні об'єднуються на одній платформі.

3. **Асинхронне навчання:** Асинхронне навчання – це формат навчання, де учні не повинні одночасно збиратися в одному місці або в один час для участі в уроках чи заняттях. Замість цього учні можуть самостійно вивчати матеріал, використовуючи різні онлайн-ресурси, відеолекції, інтерактивні завдання тощо. Взаємодія між викладачем і учнями може відбуватися через електронні платформи, форуми, чати або інші засоби зв'язку в мережі Інтернет. Асинхронне навчання дозволяє школярам працювати у власному темпі і часі, що зручно для них, і може бути особливо ефективним у сучасному світі, де важко зібрати велику кількість людей в одному місці через різні обставини, такі як географічні відстані чи гнучкість графіка.

4. **Змішане навчання:** Цей метод поєднує традиційні та синхронні підходи. Лекційні заняття проходять дистанційно, а практичні відбуваються в навчальному закладі.

Із дистанційною освітою пов'язуємо різні методичні концепції, включаючи біхевіористичну, гуманістичну та конструктивістську (табл. 1.1)

Біхевіористична концепція	приділяє основну увагу парадигмам, моделям і завданням для виконання. Навчання часто відбувається через моделювання бажаної поведінки та її оцінювання за чіткими критеріями. Важливе значення надається пам'яті в навчанні. Сучасні мультимедійні засоби сприяють систематичному засвоєнню знань. Важливо враховувати, що біхевіористична концепція дистанційного навчання покладає акцент на визначеність і об'єктивність оцінки студентів, а також на можливість точно визначити, чи досягли вони поставлених цілей і критеріїв.
Гуманістична концепція	акцентує на ролі досвіду в навчанні. У цьому підході важливий спільний досвід, творче вирішення проблем та відсутність конкуренції. У гуманістичній концепції навчання, учні мають можливість активно співпрацювати в групах, спільно розв'язувати завдання та ділитися своїми досвідами. Важливо наголосити, що сучасні технології відкривають перед ними необмежені можливості: вони можуть вільно користуватися інтернет-ресурсами,

	навчатися в темпі, який відповідає їхнім індивідуальним потребам, і самостійно планувати свій час. Крім того, гуманістичний підхід дозволяє студентам відчувати себе важливими та цінними у навчальному процесі, сприяючи розвитку їхнього особистісного потенціалу та підвищенню мотивації до навчання. В сучасному світі це особливо актуально завдяки можливостям, які надають сучасні технології.
Конструктивістська концепція	передбачає, що студент самостійно будує систему знань. Важливо, щоб студент був активним і використовував різні джерела інформації. Викладач служить не джерелом знань, а творить умови для їх відкриття та засвоєння. Особлива увага приділяється індивідуальному досвіду студента, його мотивації та підвищенню інтересу до предмету. Згідно з конструктивістською концепцією, студент виступає як активний будівельник своїх власних знань та розуміння. Він не лише отримує інформацію, а й аналізує, впорядковує та використовує її для побудови своєї унікальної системи

	знань. Важливим є вміння студента використовувати різноманітні джерела інформації, що сприяє глибшому розумінню предмету. Концепція конструктивізму покладає акцент на активну роль студента у власному навчанні. Відповідно до цієї концепції, студент не просто отримує готові знання, а самостійно будує свої розуміння та знання. Це вимагає від нього активності, аналізу та критичного мислення. Важливо, щоб студент міг використовувати різні джерела інформації для побудови своєї унікальної системи знань.
--	--

Таблиця 1.1. Методичн концепції дистанційної освіти

Дистанційна освіта має свої плюси, такі як свобода в часі і просторі, економія коштів на транспорті, доступність навчальних матеріалів та інтерактивна форма навчання. Проте варто розуміти й обмеження і недоліки цього підходу, включаючи послаблений зв'язок між студентами і викладачем, труднощі в перевірці знань та необхідність адаптації навчальних матеріалів до дистанційного формату, обмежений доступ до інтернету.

У підсумку перерахуємо основні характерні риси дистанційного навчання:

1. Гнучкість: учні не обмежені місцем, а інколи і часом заняття.

Вони можуть навчатися в зручному для себе просторі.

2. Велика аудиторія: багато учнів, можуть одночасно користуватися навчальними ресурсами, спілкуватися між собою та з викладачами за допомогою телекомунікацій.

3. Економічність: раціональне використання навчальних приміщень та технічних засобів, систематизоване та стандартизоване подання інформації, розвиток комп'ютерного моделювання сприяють економії витрат.

4. Технологічність: використання передових досягнень інформаційних технологій сприяє включенню людини в глобальний інформаційний простір.

5. Соціальна рівність: дистанційна освіта надає рівні можливості для навчання незалежно від місця проживання, стану здоров'я і соціального статусу.

6. Інтернаціональність: відкритий доступ до курсів, джерел інших країн розширює кругозір учня.

7. Нова роль вчителя: дистанційне навчання розширює та оновлює роль вчителя, роблячи його наставником-консультантом, який повинен керувати навчальним процесом, постійно вдосконалюватись та підвищувати свою кваліфікацію.

8. Позитивний вплив на учня: дистанційне навчання сприяє розвитку творчого та інтелектуального потенціалу людини. Воно дозволяє самостійно керувати власним навчанням, робити вибори та приймати відповідальні рішення.

9. Якість: Дистанційне навчання не поступається якістю очному навчанню. Воно залучає кращих вчителів та використовує сучасні навчально-методичні матеріали. Передбачається введення системи контролю якості дистанційного навчання на відповідність освітнім стандартам.

1.2. Стратегія розвитку дистанційної освіти в Україні

Глобальний перехід від індустріального до інформаційного суспільства, а також економічні та соціальні зміни в Україні вимагають суттєвих трансформацій у багатьох сферах діяльності країни. Однією з найбільш суттєвих є реформування освіти. Національною програмою "Освіта. Україна XXI сторіччя" передбачено розвиток освіти на основі нових прогресивних підходів, впровадження сучасних педагогічних технологій та науково-методичних досягнень, створення нової інформаційної системи для освіти та вступ України у трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації.

Розвиток освітньої системи в Україні повинен призвести до:

- появи нових можливостей для оновлення змісту навчання та методів викладання предметів і поширення знань;
- розширення доступу до всіх рівнів освіти, надання можливості отримання освіти для великої кількості молодих людей, включаючи тих, хто не може навчатися у вищих навчальних закладах за традиційними формами через відсутність фінансів або можливостей, професійну зайнятість, віддаленість від великих міст, а також престижних навчальних закладів;
- реалізації системи неперервної освіти "протягом усього життя", що включає середню, довузівську, вищу та післядипломну освіту;
- індивідуалізації навчання в умовах масовості освітнього процесу.

Неперервна освіта охоплює різноманітні способи та форми набуття, розширення та поглиблення загальної освіти, професійної компетентності, соціальної зрілості, виховання естетичного смаку та збагачення культурного рівня людей. Вона реалізується через державні та громадські навчальні заклади, а також самоосвіту.

Метою розвитку дистанційної освіти в Україні є:

- оновлення навчання та методик його викладання;
- розширення можливостей отримання освіти для різних категорій молоді, включаючи тих, хто не може навчатись у вищих навчальних закладах через різні причини;
- впровадження системи безперервної освіти "протягом усього життя";
- надання можливостей для індивідуалізації навчання в умовах загальної масовості освіти;
- впровадження нових прогресивних концепцій у навчальний процес;
- створення ефективної системи інформаційного забезпечення освіти;
- інтеграція України у трансконтинентальну систему комп'ютерної інформації.

Частина навчального процесу в системі дистанційної освіти, може проводитися у форматі очного навчання, такого як складання іспитів, практичні або лабораторні роботи. Характеристики цієї частини, як кількість так і зміст, будуть визначатися відповідно до специфіки підготовки та етапу розвитку дистанційної освіти і встановлюватимуться офіційними нормативами Міністерства освіти і науки України.

Технології дистанційного навчання можуть бути використані не тільки у дистанційній освіті, але й в інших формах навчання, таких як очна, заочна, екстернат. Крім цього, вони можуть застосовуватися в окремих предметах або групах предметів, які призначені для підвищення освітнього рівня або кваліфікації окремих осіб чи груп слухачів.

Стан розвитку дистанційної освіти в Україні на сьогоднішній день не відповідає вимогам до інформаційного суспільства, яке прагне інтегруватися у європейську та світову спільноту. По-перше, Україна відстає від розвинутих

країн у застосуванні технологій дистанційного навчання при підготовці, перепідготовці та підвищенні кваліфікації фахівців різних галузей і рівнів. По-друге, має місце суттєве відставання телекомунікаційних мереж передачі даних, які відзначаються недостатньою пропускнуою здатністю, надійністю зв'язку та його низькою якістю. По-третє, в Україні відсутнє нормативно-правова база, яка б регламентувала і забезпечувала діяльність навчальних закладів у напрямку впровадження дистанційної освіти як рівноцінної форми навчання з очною, заочною та екстернатом.

Незважаючи на вказані проблеми, кількість студентів та слухачів, що здатні і потребують навчатись за дистанційними технологіями, вже зараз досить велика і зростає дуже швидко. Важливим кроком у поліпшенні телекомунікаційного зв'язку при використанні його у науковому і освітньому процесах стало створення національної телекомунікаційної мережі для установ науки і освіти України з доступом до Інтернет (мережі УРАН). Ця мережа була створена в рамках Національної програми інформатизації. З метою розробки технологій дистанційного навчання та застосування їх в освітньому процесі Міністерством освіти і науки України був створений Український центр дистанційної освіти. Багато навчальних установ та організацій в Україні вже зробили кроки у впровадженні дистанційних технологій у навчальний процес. Вони володіють необхідними ресурсами, технологіями та телекомунікаційною інфраструктурою. Проте більшість цих закладів потребує об'єднання зусиль, як від них самих, так і від державних установ, для прискорення цього процесу, координації дій та надання дистанційній освіті статусу рівноцінності з іншими формами навчання.

Для досягнення цих цілей і забезпечення системності у реформуванні освіти, необхідна державна підтримка у створенні, впровадженні та розвитку національної системи дистанційної освіти (СДО) в Україні. Ця система стане частиною загальної освітньої системи країни та буде впроваджена в європейський та світовий освітній простір. Важливо, щоб СДО надавала

документи про освіту та свідоцтва про пройдені курси, щоб бути повноцінною формою навчання. Формування СДО має базуватися на системному підході та програмно-цільовому методі, як це визначено Програмою створення системи дистанційної освіти в Україні.

Основні завдання СДО включають:

1. Створення необхідного нормативно-правового, організаційного, навчально-методичного, інформаційно-телекомунікаційного, матеріально-технічного, кадрового, економічного та фінансового базису для розвитку дистанційної освіти та навчання за окремими курсами чи блоками курсів.
2. Розширення та розвиток дистанційної освіти у всіх сферах підготовки фахівців, включаючи гуманітарні, економічні, юридичні, природничі, інженерні, військові, аграрні тощо.
3. Застосування дистанційних технологій у всіх формах навчання, включаючи очну, заочну та екстернат.
4. Впровадження технологій дистанційного навчання на всіх рівнях освіти, включаючи середню, професійно-технічну, довузівську, вищу та післядипломну освіту.
5. Надання професійної підготовки та психологічної підтримки через дистанційне навчання соціально-незахищеним групам населення, таким як безробітні, особи з фізичними вадами, особи, що позбавлені волі, військовослужбовці строкової служби тощо.
6. Забезпечення професійної орієнтації та самовизначення для майбутніх фахівців.
7. Використання технологій дистанційного навчання для перепідготовки та підвищення кваліфікації кадрів у різних галузях, таких як підприємництво, державне та муніципальне управління, митна та податкова служба, фінансово-банківська сфера, а також для

викладачів середніх шкіл, професійно-технічних і вищих навчальних закладів тощо.

8. Створення державної електронної бібліотеки дистанційних курсів (нормативних дисциплін).

9. Удосконалення та розвиток телекомунікаційної інфраструктури для реалізації технологій дистанційної освіти, включаючи розвиток мережі УРАН – телекомунікаційної мережі для установ науки і освіти України з доступом до Інтернет.

10. Інтеграція СДО у світову систему сучасної освіти.

11. Прискорення експорту новітніх дистанційних технологій за кордон з метою зміцнення економічної бази та підвищення авторитету освіти України на міжнародній арені.

При впровадженні системи дистанційної освіти слід максимально використати науково-методичний потенціал, інформаційні ресурси, технології та досвід у сфері дистанційного навчання, що накопичені в українських вищих навчальних закладах. Також важливо забезпечити ефективне співробітництво між Українським центром дистанційної освіти, вищими навчальними закладами та іншими освітніми установами та організаціями.

Україна повинна створити систему дистанційної освіти, яка дотримується таких принципів:

1. Безперервність: Забезпечення можливості отримання дистанційної освіти на всіх рівнях, які існують в системі освіти України.

2. Демократизація: Надання однакових можливостей для всіх навчальних закладів, що використовують систему дистанційної освіти, у прийнятті рішень з питань навчального процесу, фінансових та економічних питань.

3. Інтеграція: Створення електронної бібліотеки навчальних дистанційних курсів, банків даних та баз знань з відповідним захистом авторських прав.

4. Глобалізація: Відкритість доступу до інформаційних ресурсів та навчальних процесів для всіх учасників системи дистанційної освіти, використовуючи телекомунікаційні мережі, включаючи мережу УРАН.

Створення системи дистанційної освіти не вимагає припинення діяльності існуючих регіональних центрів та інших об'єднань навчальних закладів, що здійснюють дистанційну освіту. Навпаки, це сприяє розширенню різноманітних форм дистанційної освіти, які відповідають державним стандартам освіти.

1.3. Особливості організації дистанційного навчання в умовах воєнного стану

Особливості дистанційного навчання учасників освітнього процесу в умовах воєнного стану стали надзвичайно актуальними після повномасштабного вторгнення росії в Україну з 24 лютого 2022 року. Ця подія суттєво ускладнила проведення очного навчання для студентів та учнів, що змусило використовувати дистанційні форми навчання як єдиний доступний варіант в освітній системі. Відповідно до Закону України "Про освіту" (стаття 571) в умовах воєнного стану, надзвичайної ситуації або надзвичайного стану, деяким категоріям здобувачів освіти, які були вимушені змінити місце проживання та перебування, гарантується організація освітнього процесу у дистанційній або іншій формі, найбільш безпечній для його учасників [12].

Слід зауважити, що дистанційне навчання не є повноцінною заміною очному навчанню. Звісно, учні повинні відвідувати школу, набувати знання, розвиватися, спілкуватися та адаптуватися до соціальних умов тощо. Однак воєнний стан вніс свої корективи в освітній процес для учнів, студентів та педагогів.

Наше сучасне суспільство все більше визнає важливість дистанційного навчання. Раніше ця форма навчання здебільшого використовувалася для дорослих або осіб, що вже отримали базову освіту і бажали поглибити свої знання у конкретній галузі. Проте, події 2020 року, пов'язані з пандемією COVID-19, призвели до широкого поширення дистанційного навчання, коли навчальні заклади у всьому світі тимчасово припинили очні заняття. Цей період дав педагогам значний практичний досвід у проведенні дистанційного навчання. Завдяки сучасному рівню розвитку комп'ютерної техніки та різноманітного програмного забезпечення, відкриваються широкі можливості для підвищення ефективності навчання. Але в умовах воєнного стану використання комп'ютерних технологій стає набагато складнішим завданням. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року встановлює способи забезпечення отримання повної загальної середньої освіти у формі дистанційного навчання, а також використання відповідних технологій під час організації освітнього процесу у різних формах навчання в освітніх закладах, які гарантують отримання повної загальної середньої освіти.

Дистанційна освіта передбачає, що всі учасники освітнього процесу мають доступ до інтернету та необхідне технічне обладнання, таке як комп'ютери, ноутбуки, планшети, смартфони тощо. Також важливо, щоб педагоги володіли технологіями дистанційної освіти.

Сучасне суспільство стоїть перед великими викликами, зокрема через воєнний стан в Україні. Це впливає на систему дистанційної освіти, роблячи її більш потрібною. Збільшується актуальність проблем, пов'язаних з організацією навчання різних вікових груп, вибором платформ для віддаленого навчання, поєднанням традиційних методів з особливими аспектами, властивими дистанційній освіті. Методика проведення дистанційних занять все ще знаходиться у процесі розробки, а принципи та

особливості дистанційного навчання стали суттєвими викликами для всієї системи освіти.

В умовах воєнного стану першочерговим стає безпека учня під час звучання сигналу повітряної тривоги. Всі учасники дистанційного уроку повинні бути максимально зваженими, вчитель повинен запропонувати чіткий план дій, за яким діти покидають конференцію, вимикають комп'ютер, йдуть в укриття, після сигналу «Відбій» повертаються на урок. Акцентовано наголосити на важливість піти саме в укриття. Вчитель повинен спокійно дочекатися, щоб всі покинули конференцію і сам спуститися в укриття. Така ситуація перериває навчальний процес, впливає на психологічний стан учнів, але це умови, в яких вимушено знаходяться українці.

Учитель має можливість використовувати електронні платформи (Google Workspace, Google Classroom, Нові Знання, HUMAN.UA) та комунікаційні сервіси (Zoom, Skype, Team, базові сервіси Google: Gmail, Календар, Meet, Jamboard, Chat, Hangouts, YouTube та інші) для проведення дистанційного навчання у двох режимах. Асинхронний режим означає взаємодію учасників зі затримкою у часі, використовуючи різноманітні платформи, електронну пошту, форуми та соціальні мережі. У синхронному режимі учасники навчального процесу одночасно перебувають в електронному освітньому середовищі і взаємодіють за допомогою аудіо- та відеоконференцій. При організації дистанційного навчання рекомендується поєднувати обидва ці режими. Для успішного впровадження дистанційного навчання у закладах освіти важливо мати доступ до інтернету та необхідне технічне обладнання для всіх учасників освітнього процесу. Однак виникають проблеми, пов'язані з нерівним доступом до якісного інтернету, а також недостатнім володінням певними технологіями дистанційної освіти деякими вчителями. Сучасні учні, включаючи навіть тих, хто навчається в початковій школі, швидко освоюють електронні засоби навчання. Для вчителів це може бути складнішим завданням, оскільки вони повинні не лише оволодіти новими

технологіями, але й змінити свою традиційну методику навчання, застосовуючи нові методи та форми, щоб досягти необхідних результатів. Під час періоду дистанційного навчання важливою проблемою є втрата звичної комунікації: між вчителем і учнями, а також між самими учнями. У традиційній шкільній атмосфері відбувається постійний обмін інформацією (комунікація, яка включає як вербальну, так і невербальну складові). Проте під час дистанційного навчання соціальна взаємодія зменшується, а невербальна частина майже втрачається. Виникає проблема: як забезпечити ефективну комунікацію між вчителем і учнями, а також серед учнів під час синхронних онлайн-зустрічей. Також важливо вирішити, як повинна функціонувати віртуальна навчальна комунікація в асинхронному режимі, щоб не завдавати надмірного навантаження на педагогів і учнів.

Це лише декілька із численних проблем, які виникають учителям і учням під час дистанційного навчання в умовах воєнного стану.

У грудні 2022 – січні 2023 року за підтримки ініціативи «Збереження доступу до шкільної освіти» Державною службою якості освіти України було проведено дослідження якості організації освітнього процесу в Україні. У дослідженні брали участь 150 шкіл з усіх областей України. Перед групою стояли такі завдання:

1. Аналіз моделей функціонування загальноосвітніх закладів у умовах війни та визначення чинників, які впливають на обрання цих моделей.
2. Аналіз професійних та організаційних викликів, потреб та проблем, з якими стикалися освітні заклади та педагогічні працівники під час війни.
3. Вивчення змін у складі учнів/учениць та педагогічних працівників, обумовлених війною.
4. Оцінка рівня матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу в сільських та міських районах, а також в різних

регіонах (Захід, Центр, Північ, Південь, Схід): комп'ютерна та інша технічна апаратура, навчальні платформи, електропостачання, доступ до Інтернету, умови для навчання та роботи.

5. Дослідження застосування компенсаційних заходів у громадах та освітніх закладах з метою підтримки найбільш вразливих категорій учнів/учениць у умовах війни.

6. Встановлення освітніх втрат та досягнень в умовах війни (витрати часу на навчання, зміни у навчальних програмах, динаміка навчальних результатів) на різних рівнях освіти та визначення заходів, спрямованих на компенсацію цих втрат.

7. Виявлення категорій учнів/учениць, які виявили найбільші освітні втрати та потребують компенсаційних заходів: внутрішньо переміщені особи (ВПО), діти з особливими освітніми потребами (ООП), діти з багатодітних сімей, особи з малозабезпечених сімей, представники національних меншин.

Висновки, зроблені дослідниками, наведемо нижче. Внаслідок повноформатної війни Росії проти України, близько 800 тисяч школярів перейшли з участі у традиційному навчанні на дистанційне (з 17 669 учнів/учениць у 2021 році до 772 909 у 2022) та сімейне (домашнє) навчання (від 4 695 до 64 409 учнів/учениць відповідно). Ці зміни найбільш помітні на Сході та Півдні країни, де близько 40% та 30% учнів/учениць відповідно були вимушені виїхати за кордон або в інші регіони України. Через постійну загрозу безпеці учасників навчального процесу, у першому півріччі 2022/2023 н.р. не вдалося повністю відновити традиційну форму навчання. Лише 15% освітніх закладів працювали в очному режимі, 33% — дистанційно, а 51% — у комбінованому режимі, поєднуючи очний та дистанційний підходи. На Сході та Півдні України переважає дистанційне навчання, у Центрі та на Півночі — комбінований, на Заході — комбінований у містах та очний у селах. Значних змін у кадровому складі освітніх закладів через війну не відбулося. 81%

керівників закладів стверджують, що учителів достатньо для якісного навчального процесу. Навантаження більшості вчителів (не менше 70%) в умовах війни залишилося незмінним. Педагоги, у яких навантаження зросло (приблизно 15%), переважно пов'язують це з впровадженням комбінованого режиму роботи та необхідністю поєднувати очний та онлайн навчальні форми. Результати опитування вчителів свідчать, що протягом останнього року зросла частка вчителів у селах, які мають робочий комп'ютер — з 64% до 71%, у містах зріст менший — з 73% до 76%.

У умовах змін режиму роботи освітнього закладу 25% педагогів не мають робочого комп'ютера, а 20% — доступу до Інтернету. Проте ця потреба компенсується наявністю особистого комп'ютера (не менше 90% педагогів) та можливістю працювати віддалено (вдома забезпечені Інтернетом не менше 91% вчителів). Водночас третина педагогів використовує домашній комп'ютер разом з іншими членами сім'ї, що може спричинювати труднощі у випадку роботи віддалено. В розрізі регіонів робочими комп'ютерами у закладах освіти найкраще забезпечені вчителі на Півночі — 88 %, дещо менше на Сході та Півдні — по 77 %, у Центрі — 68 %, найнижчий показник на Заході — 65 %. Вдома найбільше педагогів мають власний комп'ютер на Сході та Півдні, найменше — на Заході. Ймовірно, такий розподіл пов'язаний з тим, що на Сході та Півдні більше закладів працюють дистанційно, а на Заході та у Центрі — очно. Половина учнів базової та старшої школи мають власний комп'ютер/ноутбук/ планшет для навчання, 74 % використовують для цього смартфон. Третина вчителів використовує свій домашній комп'ютер разом з іншими членами сім'ї, що може викликати труднощі, коли потрібно працювати віддалено.

Упродовж останнього року стан психологічного самопочуття учнів погіршився. Кількість тих, хто відчуває себе тривожно, напружено та втомлено, зросла майже вдвічі порівняно з початком лютого 2022 року. В той же час, кількість тих, хто відчуває себе в безпеці, спокійно, енергійно та щасливо,

зменшилася на 20% в обох категоріях. Перевірка відповідей учнів/учениць за 2022/2023 навчальний рік в розрізі регіонів фактично не показала значних відмінностей.

Основними викликами у навчальному процесі в умовах війни вчителі називають нестабільність умов навчання, обмеженість можливостей організації навчально-пізнавальної діяльності, втрату мотивації та непостійний емоційний стан учнів та вчителів.

1.4. Особливості дистанційного навчання української мови в 5-му класі Нової української школи

Навчання української мови в Новій українській школі відбувається на основі компетентнісного, особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до освітнього процесу. Це включає спрямованість на засвоєння не лише різноманітних знань та вмінь, але й готовність учнів до вирішення життєвих проблем, які виникають перед ними. Також намагається розвивати якості, що сприяють успішній діяльності у різних ситуаціях. Для цього використовуються спеціально сконструйовані навчальні матеріали, плани уроків, методичні рекомендації та інше.

Модельні навчальні програми з української мови для 5 класів розроблені відповідно до Державного стандарту базової середньої освіти, що був схвалений у 2020 році. Метою цих програм є впровадження компетентнісного підходу до навчання української мови в контексті "Нової української школи".

У навчанні української мови в школі головна мета – формування компетентних мовців, національно свідомих особистостей з розгорнутим духовним багатством мовної культури.

Завданням цього предмету є навчання вільно та ефективно використовувати засоби української мови, виховання усвідомленого бажання вивчати її, формування духовної сфери учнів, уявлень про загальнолюдські

цінності. Також розвивається мислення, пам'ять, творчі здібності, естетичні смаки, самоповага та віра в себе. Здобуті знання стають не лише інструментом для розв'язання життєвих завдань, а й сприяють особистісному розвитку, соціалізації, успішній професійній кар'єрі та облаштуванню особистого життя.

Модельна навчальна програма «Українська мова. 5-6 класи» авторів Заболотного О.В., Заболотного В.В., Лавринчука В.П., Плівачука К.В., Попової Т.Д. ґрунтується на ціннісному підході українців, аксіологічному, компетентнісному, діяльнісному, інтерактивному, особистісно зорієнтованому підходах.

Зміст навчального предмету	види навчальної діяльності учнів	очікувані результати діяльності учнів
----------------------------------	-------------------------------------	---

Таблиця 1.2. Модель навчальної програми

Мета навчання української мови полягає у розвитку особистості учня за допомогою цього предмету. Це включає:

- Розуміння мови як комплексної системи, яка сприяє розвитку різних аспектів особистості (мислення, сприйняття світу, комунікація, вираження себе та самовдосконалення), а також виконання функцій у суспільстві.
- Формування компетентного мовця, який несе у собі духовність, культуру та традиції українського народу.

Для досягнення цієї мети передбачено такі завдання:

1. Виховання пошановного ставлення до української мови як державної мови.
2. Розкриття потенційних можливостей мови для повсякденного життя та діяльності людини та суспільства.
3. Виховання бажання вивчати різні аспекти мови (фонетичний, лексичний, фразеологічний, граматичний) та активно ними користуватися, поліпшувати навички усного та писемного мовлення.

4. Розвиток мовного чуття та розуміння естетичної та культурної цінності мови.

5. Оволодіння знаннями, уміннями та навичками, необхідними для ефективної комунікації.

Висновки до розділу 1. У цьому розділі магістерської роботи були ретельно розглянуті теоретичні аспекти, пов'язані із специфікою дистанційного навчання. Визначено основні поняття та терміни, які становлять основу для подальшого наукового дослідження. Розглянуті праці відомих науковців, таких як, М. Карпенко, Є. Рибалко, А. Хуторського, що внесли суттєвий вклад у розвиток та розуміння дистанційної освіти.

Аналіз теоретичних засад дозволяє визначити ключові аспекти, які впливають на ефективність дистанційного навчання. З'ясовано різноманітні підходи до організації та викладання матеріалу, ролі вчителя та учня в цьому процесі. Окреслено основні вимоги до інфраструктури та технічних засобів для успішної реалізації дистанційної освіти.

Отже, аналіз теоретичних підходів дозволяє сформулювати важливі висновки, які будуть враховані при подальшому емпіричному дослідженні та розробці практичних рекомендацій для вдосконалення процесу дистанційного навчання.

РОЗДІЛ 2

МЕТОДИ ТА ЗАСОБИ ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ НА УРОКАХ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

2.1. Наочність, як метод навчання, роль та значення зорової наочності в навчальному процесі.

Наочність (візуальність) – це метод навчання, що використовує візуальні засоби та матеріали для передачі інформації та усвідомлення певних концепцій чи ідей.

Зміст поняття "наочність" був уточнений та розширений в зв'язку з розвитком теорії та практики навчання, що відповідало освітнім потребам конкретного історичного періоду. У сучасних умовах комп'ютеризації освіти використання наочності в навчальному процесі потребує подальших наукових досліджень та методичних розробок, оскільки впровадження інформаційно-комунікаційних технологій та мультимедійних систем суттєво впливає на організацію навчання. Покращення засобів наочності та технічних засобів навчання сприяє розвитку досліджень учених у галузі вивчення впливу та удосконалення форм наочності під час навчання. Отже, впровадження принципу наочності в навчальний процес потребує урахування процесів інформатизації та активного використання мультимедійних технологій.

Необхідність використання наочності у процесі навчання була обґрунтована чеським педагогом Я.А. Коменським. Він вважав, що матеріал слід подавати учням таким чином, щоб вони зрозуміли його так легко, як вони бачать свої п'ять пальців перед собою. Щоб полегшити сприйняття, важливо залучати зовнішні почуття. Коменський стверджував, що основою навчання має бути чуттєве сприйняття, і що зовнішні органи почуттів грають ключову роль. Він додав, що процес пізнання предметів, або науки, суть внутрішнього сприйняття їх, і, отже, необхіден відповідний метод для того, щоб бачити

предмети такими, як вони є, і для того, щоб правильно та легко їх розуміти. [12, 349].

Коменський сформулював "золоте правило" навчання, яке передбачає організоване спостереження, здійснюване всіма органами чуття з метою ефективного навчання.

Проблема наочності була також розглянута в працях Й.Г. Песталоцці. Він вважав, що наочність є найважливішою умовою елементарної освіти, оскільки вона сприяє розвитку мислення та мовлення, дозволяє поступово переходити від дрібниць до загального у розумінні предмету. Песталоцці вказував, що важливо виділяти найбільш зрозумілі та конкретні для дитини елементи предмета, які їй доступні для спостереження або пов'язані з її попередніми знаннями. Водночас, він наголошував, що не кожне спостереження може бути джерелом знань, і не кожне сприяє їх розвитку.

А. Дістервег підкреслював, що наочність є основою ефективного навчання з природничих наук. Він вважав важливим дозволяти дітям власноруч ознайомлюватися з предметами, які можуть бути відразу сприйняті їх чуттями. Варто зазначити, що він не обмежувався тільки використанням конкретних предметів для навчання, а дозволяв використовувати різноманітні форми наочності.

У процесі вивчення гуманітарних дисциплін, домінуючим являється образне мислення, а одним з найважливіших дидактичних принципів є наочність. Науково доведено, що близько 87% інформації людина отримує саме через зорові відчуття, з побаченого вона запам'ятовує 40%, з почутого 20%, а з того, що побачила і почула – 80.

Методисти (М. П. Каноникін, Н. О. Щербакова, М. Г. Чередниченко, О. В. Текучов, В. Г. Горецький, Л. М. Зельманова та інші) виділяють два основних типи наочності, які найчастіше використовуються під час уроків мови: 1) безпосередньо мовна та 2) зображальна(зорова).

До засобів зображальної наочності відносяться репродукції з картин, ілюстрації з книг, журналів, діафільми та інше. Все це відмінні джерела для кращого усвідомлення та засвоєння навчального матеріалу, розвитку пізнавальних здібностей дитини, поліпшення мовленнєвих умінь та навичок, а також для здійснення виховання під час уроку.

Слухова мовна наочність охоплює використання зразків усного зв'язного мовлення (комунікативне слухання) та його компонентів: читання текстів у виконанні майстрів художнього слова, демонстрація вимови звуків, слів, окремих граматичних форм тощо.

За Н.П. Волковою, наочність поділяється на кілька типів: природна (яка включає рослини, тварини, гірські породи, зоряне небо, прилади, машини та явища природи), образна (яка використовує картини, таблиці, моделі, муляжі та математичні фігури) та символічна (включає географічні карти, графіки, діаграми, схеми та формули) [16, 273].

Згідно з класифікацією А.О. Розуменка, наочність можна розділити на два рівні: конкретний (на рівні явищ), що базується на безпосередньому спостереженні реальних об'єктів та спрямовано на розширення чуттєвого досвіду, та абстрактний (на рівні загального), який характеризується вираженням логічного знання та прискорює процес мислення. Абстрактна наочність спрямована на розкриття суті процесів та явищ, що вивчаються. Знаково-символічна наочність є засобом абстрактної наочності, відображаючи структуру та функцію процесу заміщення, кодування інформації та моделювання абстрактних залежностей зовнішнім виглядом [17, 26].

Використання комп'ютерних технологій у навчальному процесі дозволяє створювати різноманітні візуальні представлення. Це включає в себе вироблення та використання віртуальних наочних матеріалів, що робить можливим вирізняти комп'ютерну або віртуальну наочність. Віртуальна наочність надає можливість імітувати реальні події та процеси.

У багатьох дослідженнях наочність розглядалася як різні види за однією суттєвою ознакою, яка слугувала основою для їхньої класифікації. Проте, оскільки ці ознаки можуть варіюватися в кожному випадку, це призвело до численних класифікацій. У підручниках та наукових статтях часто можна зустріти класифікації наочності за її дидактичним значенням, ступенем абстракції, характером відображення, а також за специфічними видами діяльності та іншими критеріями.

Кожен тип наочності має виконувати певні дидактичні функції, щоб навчальна інформація, яка міститься у наочності, була максимально зрозумілою, сприйнятою та засвоєною учнями. Ці функції є зовнішнім вираженням характеристик наочності, які використовуються у навчально-виховному процесі для досягнення поставлених цілей.

Критерії класифікації наочності

Канал сприйняття інформації	візуальна, аудіальна, комбінована (включає і візуальну, і аудіальну), рухова, смакова та тактильна; візуальна наочність включає в себе натуральну, художньо-образотворчу і графічну;
Рухливість (притаманно зоровій)	динамічна, статична;
Характер	описова, фабульна;
Тематичність	однотемна, багатотемна;
Ступінь автентичності	автентична, модифікована (адаптована);
Предмет (явище) унаочнення	Мовна (словесно-мовленнєва), немовна (предметно-зображальна).
Спосіб семантизації фактів мови (лексики і граматики)	

В залежності від дидактичних функцій виділяють такі типи наочності: предметна, модельна, символічна та віртуальна.

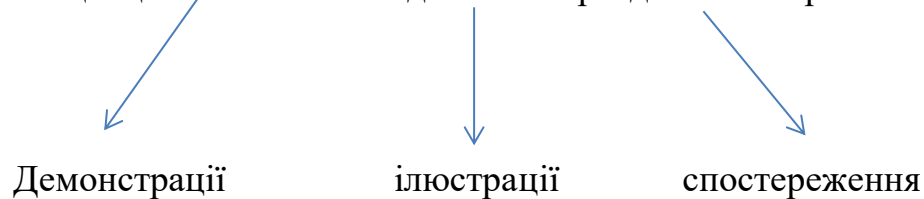
Головна мета слухової наочності – сприяти розвитку умінь слухати та розуміти мовлення, усвідомлюючи його особливості. Застосування слухової наочності сприяє розвитку мовленнєвого слуху дитини. Чіткі слухові сприйняття є важливими у цьому процесі.

Завдання наочних методів навчання та їх прийомів полягає в представленні учням предметного світу, процесів і явищ у такий спосіб, щоб вони могли сприймати цю інформацію за допомогою різних чуттєвих органів, або ж через символічне відображення за допомогою різних зображень, репродукцій, схем та інших засобів.

Суттєва риса цих методів полягає в тім, що освоєння навчального матеріалу тісно пов'язане з використанням педагогічних посібників та технічних засобів.

Наочні методи навчання – це ті підходи, застосування яких сприяє впровадженню дидактичного принципу наочності у навчанні, розширює можливості викладання, підвищує ефективність та результативність уроку, а також розвиває учнівські спостережливість, зорове уявлення, пам'ять та увагу.

Концепцію наочних методів можна розділити на три основні групи:

Метод демонстрацій, як правило, базується на використанні пристроїв, різного обладнання, експериментів, кінофільмів, діафільмів, магнітофонів або комп'ютерних програм. Головна мета їх використання – викликати інтерес та пізнавальну мотивацію учнів, створити проблемну ситуацію та ознайомити їх з новою для них інформацією. Наприклад, комп'ютер або магнітофон можуть бути використані для демонстрації. В ході навчального процесу за допомогою цих пристроїв можна показати приклади виразного мовлення та музичні твори.

Фрагменти кіно-, телепередач, відеофільмів можуть бути використані для демонстрації останніх досягнень у науці, техніці, культурі, унікальних документів, архівних матеріалів та творів мистецтва. Використання технології мультимедіа надає широкий спектр можливостей для демонстрації навчального матеріалу, особливо в кабінетах, обладнаних комп'ютерною технікою, можливо, з доступом до Інтернету, мультимедійним проектором та навіть інтерактивною дошкою.

До демонстрацій пред'являються такі вимоги:

1. Предмети, що демонструються, повинні бути чітко видимі для всіх учнів, тому їх розмір важливий. Для менших об'єктів, доцільно використовувати різноманітні проекції або організувати почергове спостереження, запрошуючи учнів до демонстраційного столу.
2. Викладач повинен стояти обличчям до класу, щоб бачити реакцію учнів. Важливо не загороджувати демонстрований об'єкт, оскільки це може призвести до неправильного розуміння матеріалу та порушення дисципліни.
3. Оптимальна кількість демонстрацій важлива, оскільки їх надмірна кількість може призвести до розсіювання уваги, втоми та втрати пізнавального інтересу.
4. Зазвичай перед початком демонстрації висловлюється вступне слово, а потім проводиться дискусія на основі результатів перегляду.
5. Під час демонстрації складного матеріалу важливі паузи, під час яких викладач пояснює суть подій і надає час для запису отриманої інформації учнями.

Метод спостереження передбачає уважне і цілеспрямоване сприйняття предметів і явищ дійсності, і вимагає значних зусиль від пізнавального процесу. Цей метод є важливою складовою процесу формування чітких уявлень учнів, які становлять основу для подальших узагальнень.

Ефективність сприйняття предметів і явищ дійсності залежить від рівня розвиненості навичок спостереження у дітей. З цієї причини вже з раннього віку важливо розпочати навчання цього процесу, покращуючи вміння дитини уважно спостерігати, виділяти найважливіше, аналізувати те, що вона бачить і висловлювати свої думки словами. У початковій школі та навіть у дитячому садку використання картинок та презентацій навчає дітей уважно спостерігати природу, аналізувати тваринний та рослинний світ, а також розуміти закономірності сезонної праці людей. Це сприяє розвитку їхнього мислення та формуванню правильних уявлень про живу та неживу природу. Важливо використовувати різні методи та типи робіт. Спостереження можна також визначити як вміння концентруватися на навколишніх явищах, виділяти їх основні аспекти, зауважувати зміни, аналізувати причини та робити висновки на основі зібраної інформації. Усі ці аспекти разом відіграють важливу роль у формуванні повного розуміння дітьми життя та розвитку пізнавальних процесів, таких як сприйняття, пам'ять, мислення та уява.

В освітній практиці **метод ілюстрації** використовується з метою візуалізації для учнів різноманітних предметів, об'єктів та явищ у природному середовищі. Водночас цей метод може бути використаний для представлення зображень тих самих об'єктів та явищ. Можливими об'єктами для ілюстрацій можуть бути рослини, тварини, явища, технічні або наукові об'єкти, і набагато більше. У якості засобу ілюстрації широке застосування знаходить класна дошка, або навіть інтерактивна дошка. Вони можуть бути використані для запису словесних пояснень, пропозицій, завдань. Також на них можна відобразити послідовність дій. Окремі ілюстративні засоби, такі як карти, малюнки, таблиці, схеми, банери і т.д., також знаходять своє використання. У разі використання ілюстрацій як засобу наочності під час навчання, слід дотримуватися таких кроків:

- Матеріали повинні точно відповідати віковим особливостям учнів і використовуватися на потрібних уроках, щоб забезпечити повний візуальний доступ для кожного учня.
- Вчителю важливо правильно виділити основні елементи та пояснити їх у контексті ілюстрацій.
- Ілюстрації мають гармонійно поєднуватися з вмістом матеріалу, а також мати естетичне виконання. Вони мають спонукати учнів до самостійних пошуків та визначення необхідної інформації.

Засоби зорової наочності розподіляються на кілька категорій:

1. зорово-предметні;
2. зорово-мовні та зорово-мовленнєві.

Зорово-предметна наочність включає в себе предмети та явища навколишнього світу. Цей тип наочності базується на демонстрації предметів, їх атрибутів та подій. Це особливо корисно при вивченні нових слів, актуалізації мовлення та формуванні граматичних концепцій.

Засобами зорово-мовленнєвої та зорово-мовної наочності є уважно відібрані приклади у письмовій формі, де основні факти чітко виділені за допомогою графічних та умовних засобів позначення, таких як схеми, алгоритми, графіки, або приклади мовних конструкцій. Матеріали цієї наочності часто презентуються у вигляді навчальних таблиць.

Навчальні таблиці можуть охоплювати різні аспекти вивчення мови, такі як фонетика, лексика, морфологія, синтаксис, орфографія та пунктуація. Проте, ця класифікація є умовною, оскільки в таблицях можуть бути відображені фонетико-графічні аспекти (наприклад, використання м'якого знака) та морфолого-орфографічні факти тощо. Для молодших учнів важливо, щоб навчальні таблиці містили картинки та малюнки, які сприяють активізації думки та викликають інтерес, допомагають усвідомити вивчуваний матеріал. Також у навчальних таблицях можуть бути подані правила, висновки з аналізу дидактичного матеріалу, керівництво щодо його використання (алгоритми),

матеріали для диференціації граматичних форм (орфограми) та інші важливі деталі.

Схеми, таблиці, графіки, малюнки та відеофільми сприяють не лише більш ефективному та швидшому засвоєнню матеріалу, але й розвивають мовлення. Дуже часто учні, не розуміючи в повній мірі визначення, намагаються вивчити навіть весь матеріал, записаний в конспекті. Проте, запам'ятати не означає розуміти, а тим більше вміти правильно використовувати засвоєне. Основний акцент у навчанні повинно бути зрозумінням матеріалу, оскільки, якщо людина може передати прочитане, то вона справді осмислила його зміст.

У навчальній практиці використовуються динамічні (рухомі) таблиці. Вони розробляються таким чином, щоб під час їх використання можна було змінювати певну частину мовного (мовленнєвого) матеріалу. Динамічні таблиці дозволяють послідовно відобразити процес виникнення правила в логічній і часовій послідовності, надаючи вчителю можливість акцентувати увагу на необхідному.

Використання наочності дозволяє уникнути вживання стереотипних виразів. Відповідь на запитання потребує розуміння структури та вміння добирати влучні вислови. Інакше кажучи, учень запам'ятає такий матеріал на тривалий період часу. Крім того, використання схеми як допоміжного засобу допомагає у розвитку мовлення. При відповіді, він не користується заученими фразами з підручника, конспекту чи нотатками викладача, а шукає необхідні слова у власному словниковому запасі, що, на нашу думку, позитивно впливає на особистість.

2.2. Навчальні засоби та їх класифікація

У сучасному світі, де велика кількість навчальних матеріалів та спілкування відбуваються через електронні платформи, додатки та інші технічні інструменти, важливо забезпечити доступність навчального процесу для всіх учнів, незалежно від їхнього місця перебування, географічних особливостей.

Значення зорової наочності в навчанні важко переоцінити. Правильне сприйняття візуальної інформації впливає на освоєння та розуміння навчального матеріалу. В дистанційному навчанні, коли візуальний контакт з вчителем та однокласниками може бути обмеженим, важливо мати засоби, які допоможуть учням.

Навчальні засоби представляють собою різноманітні матеріали та інструменти, які сприяють ефективному та швидкому досягненню навчальних цілей. Їх дошкільниками є підручники, навчальні посібники, матеріали для навчання, технічні пристрої (ТЗН), обладнання, устаткування, навчальні класи, лабораторії, комп'ютери, телебачення та інші засоби масової комунікації. До навчальних засобів також можна віднести реальні об'єкти, виробництво та споруди.

Дидактичні засоби, разом із методами та формами навчання, є невід'ємною частиною педагогічної системи. Вони виконують інформаційну, усвідомлювальну та контрольну функції. Вибір навчальних засобів залежить від педагогічної концепції, мети, змісту, методів та умов навчального процесу.

Класифікація польського дидактика В.Оконя розташовує навчальні засоби відповідно до їхньої здатності замінювати дії вчителя та автоматизувати дії учня.

Прості засоби включають словесні (підручники, навчальні посібники і т.д.) та прості візуальні (реальні об'єкти, моделі, малюнки і т.д.) засоби навчання.

Складні засоби включають механічні візуальні пристрої (діаскоп, мікроскоп, кодоскоп та інші), аудіальні засоби (програвач, магнітофон, радіо), аудіовізуальні засоби (звуковий фільм, телебачення, відео) та засоби, які автоматизують навчання (лінгвістичні кабінети, комп'ютери, інформаційні системи, телекомунікаційні мережі).

Підручник – це навчальний посібник, що детально відображає зміст освіти та навчальну інформацію, яка підлягає засвоєнню. Він надає цю інформацію не лише у текстовому вигляді, а й у формі фотографій, малюнків та схем. Підручник також відіграє важливу роль у керуванні пізнавальною діяльністю учнів та надає інструменти для засвоєння знань.

Засоби наочності, такі як схеми, діаграми, малюнки та інші візуальні засоби, допомагають у повному розкритті та засвоєнні навчального матеріалу. Вони допомагають у глибшому розумінні предметів та явищ, що вивчаються.

Наочні засоби поділяються на два види: зображення предметів та явищ, та самі предмети, макети та моделі, що демонструють дію. Вони є необхідними для ефективного навчання, оскільки мають великий вплив на розуміння та запам'ятовування навчального матеріалу.

Візуальні технічні засоби (ТЗН) використовуються для подачі інформації учням у вигляді нерухомих зображень предметів. Їх носіями є діафільми, діапозитиви та транспаранти, які відображаються за допомогою діапроекторів і графопроекторів (кодоскопів).

Діафільми складаються з чорно-білих або кольорових фотографій, розміщених у логічній послідовності на плівці. Вони використовуються тоді, коли потрібно подати явище, що вимагає тривалого вивчення та показу його динаміки. Діафільми застосовуються на різних етапах уроку, факультативу, предметного гуртка, навчальної конференції, екскурсії тощо. Коли поєднуються з висловлюванням вчителя, вони сприяють активізації пізнавальної діяльності учнів, покращенню якості їхніх знань.

Діапозитиви – це чорно-білі або кольорові фотографії на плівці або склі. Вчитель може виготовити діапозитиви самостійно, коли потрібно відобразити на екрані непрозорі плоскі об'єкти, схеми, ескізи, графіки, діаграми, таблиці, рукописи або друковані тексти, фотографії, цифровий матеріал тощо. Цю проекцію можна виконати за допомогою епідіаскопа.

Транспаранти представляють собою великоформатні діапозитиви, які утворюють комплект (серію) і відображають відповідну частину повного зображення об'єкта, процесу, приладу, механізму, машини та інше. Наприклад, можна показати на екрані політ птаха, використовуючи малюнки з різними положеннями крил, які розташовані в логічній послідовності. Демонстрацію транспарантів можна проводити за допомогою графопроекторів.

Графопроектори – це пристрої, які відображають на екрані записи, малюнки, схеми, графіки тощо, виконані на широкоформатній прозорій плівці. Плівка може переміщуватися вперед і назад, що надає можливість під час уроку вносити необхідні записи, виводити формули, будувати схеми тощо. Також можна відкривати і закривати частину матеріалу, стирати записи, переміщувати дані, доповнювати та змінювати їх. Усе це призводить до різноманітності представлення інформації та покращує її якість. Особливо важливим є те, що графопроектори можуть застосовуватися в приміщеннях з невеликим освітленням або напівзатемнених приміщеннях.

Кодоскоп – це один з типів проекторів, який може використовуватися на уроці замість класної дошки. Перші три літери у слові "Кодоскоп" означають: К – класна, О – оптична, Д – дошка.

Важливо усвідомити, що технічні засоби навчання не можуть повністю замінити вчителя. Вони застосовуються лише тоді, коли інші доступні засоби не можуть забезпечити якісного засвоєння знань, виховання та розвитку учнів.

Для ефективного використання засобів навчання важливо ознайомитися з вмістом кінофільму чи телепередачі перед уроком. Далі треба визначити, наскільки ці засоби відповідають навчальним програмам та темі уроку,

ретельно продумати структуру уроку та визначити місце використання навчального кіно чи телепередачі.

Кабінетна система навчання, яка передбачає проведення занять у навчальних кабінетах з використанням підручників, навчальних посібників, додаткової літератури, засобів наочності та технічних засобів навчання, сприяє ефективному використанню навчальних засобів. Варто зауважити, що ця система може мати деякі проблеми, пов'язані з несумісністю робочих місць учнів з їхнім фізичним розвитком, надмірними пересуваннями в коридорах та складнощами у складанні розкладу занять.

Ще однією групою засобів навчання за В.Оконом є складні електронні пристрої та телекомунікаційні мережі. Розвиток інформатики та створення електронних обчислювальних машин (ЕОМ) призвели до зростання інтересу до педагогічної інформатики і процесу інформатизації освіти.

Педагогічна інформатика – це галузь науки, яка досліджує використання електронних обчислювальних машин (ЕОМ), комунікативних мереж та інших інформаційних технологій в освіті. Інформатизація освіти – це процес впровадження інформаційних знань, методів та технологій у навчальний процес.

Невід'ємною частиною інформатизації освіти є інформатизація навчальних закладів. Це охоплює всі аспекти діяльності учнів, вчителів, адміністрації навчальних закладів і суттєво впливає на зміст, організацію та методи навчання й управління навчально-пізнавальною діяльністю. Інформатизація навчального процесу передбачає створення, впровадження та розвиток комп'ютерно-орієнтованого навчального середовища на базі інформаційних мереж, ресурсів і технологій, побудованих на сучасних обчислювальних і телекомунікаційних засобах.

Однією з основних цілей інформатизації навчальних закладів є підготовка учнів до повноцінного життя в інформатизованому суспільстві, а також підвищення якості, доступності та ефективності освіти.

Пріоритетні напрями інформатизації включають в себе оснащення навчальних закладів сучасними інформаційними технологіями, що передбачає:

1. Розвиток сучасних комп'ютерних мультимедійних кабінетів.
2. Створення спеціалізованих приміщень для навчання (класів).
3. Установлення внутрішньошкільної інформаційної мережі, що охоплює класи та навчальний заклад в цілому.
4. Використання базових і спеціалізованих програмних засобів для ефективної роботи з комп'ютерами.
5. Застосування програмних продуктів для навчання та освіти.
6. Підключення навчальних закладів до мережі комп'ютеризованих учбових закладів України.
7. Забезпечення доступу до глобальної мережі Інтернет через телекомунікаційні засоби.
8. Створення мереж регіональних сервісних центрів для обслуговування освітніх закладів.
9. Впровадження державної системи дистанційної освіти.
10. Постійне вдосконалення системи підготовки, перепідготовки та підвищення кваліфікації педагогічних кадрів.
11. Участь в міжнародних освітніх проектах.

Комп'ютер володіє різноманітними можливостями у навчанні:

1. Сприяє залученню учнів до активної навчально-пізнавальної діяльності завдяки своїй новизні та нестандартності.
2. Активізує навчання через застосування привабливих та швидкозмінних форм подачі інформації, таких як мультиплікація, колір та музика, що стимулює бажання учнів вирішувати завдання та виконувати дослідження.

3. Покращує сприйняття матеріалу завдяки використанню наочності, підсвічування, обертання, кольорового відображення, графіки, мультиплікації, музики та відео.
4. Розвиває творче мислення шляхом експериментування, установлення зв'язків та закономірностей між фактами.
5. Сприяє розвитку абстрактного мислення через використання схематичних та символічних зображень.
6. Формує навички раціональної організації розумових операцій.
7. Сприяє рефлексії та аналізу учнями своєї діяльності шляхом візуалізації результатів.
8. Забезпечує індивідуалізацію навчання залежно від рівня складності та обсягу матеріалу.
9. Керує навчальним процесом, визначаючи завдання для учнів та методи їх виконання.
10. Надає доступ до безмежного обсягу інформації та її аналітичного опрацювання.
11. Дозволяє приєднатися до міжнародних освітніх проектів та брати участь у спільних дослідженнях.
12. Забезпечує можливість дистанційного навчання та контролю навчального процесу через персональні комп'ютери та мережу Інтернет.
13. Забезпечує об'єктивний контроль та можливість вираження суб'єктивного стилю спілкування, особливо важливо для учнів зі сповільненим темпом навчання.

2.3. Розробка навчальних матеріалів та завдань з використанням зорової наочності на уроках української мови в 5 класі НУШ

Використання візуальної наочності в навчанні є важливим засобом для сприяння усвідомлення та запам'ятовування матеріалу. Учні часто користуються зоровою наочністю для візуального порівняння слів з їх схематичними значеннями. Це може бути особливо корисним для розуміння конкретних лексичних одиниць.

Зорова наочність включає в себе різноманітні засоби, такі як малюнки, фотографії, слайди, роздатковий матеріал, репродукції портретів, стенди, таблиці, схеми, колажі, відеофільми, електронні дошки та інші мультимедійні засоби.

При використанні зорової наочності в навчанні важливо керуватися деякими принципами:

1. Принцип доступності подачі зображення передбачає, щоб вербальний матеріал, який супроводжується візуальними засобами, був зрозумілим та знайомим учням.
2. Принцип доступності форми зображення важливий для того, щоб учні могли впізнавати та адекватно сприймати використані візуальні елементи.
3. Принцип композиційної організації передбачає подання матеріалу в логічній послідовності. Правильне використання гармонійного кольорового зображення сприяє виконанню цього принципу. Важливо, щоб використання зорової наочності в навчальному процесі було відповідним та ефективним, сприяючи кращому розумінню та запам'ятовуванню навчального матеріалу.

Використання візуальної наочності в навчанні є важливим засобом для сприяння усвідомлення та запам'ятовування матеріалу. Учні часто користуються зоровою наочністю для візуального порівняння слів зі

схематичними значеннями. Це може бути особливо корисним для розуміння конкретних лексичних одиниць.

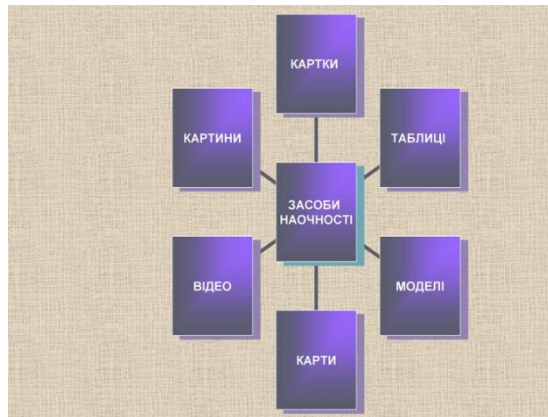
Зорова наочність включає в себе різноманітні засоби, такі як малюнки, фотографії, слайди, роздатковий матеріал, репродукції портретів, стенди, таблиці, схеми, колажі, відеофільми, електронні дошки та інші мультимедійні засоби.

При використанні зорової наочності в навчанні важливо керуватися деякими принципами:

1. Принцип доступності подачі зображення передбачає, щоб вербальний матеріал, який супроводжується візуальними засобами, був зрозумілим та знайомим учням.
2. Принцип доступності форми зображення важливий для того, щоб учні могли впізнавати та адекватно сприймати використані візуальні елементи.
3. Принцип композиційної організації передбачає подання матеріалу в логічній послідовності. Правильне використання гармонійного кольорового зображення сприяє виконанню цього принципу. Важливо, щоб використання зорової наочності в навчальному процесі.
4. Принцип художньої ідентичності в оформленні засобів наочності вимагає створення максимально реалістичних зображень. Це дозволяє досягти успішного оволодіння іншомовним мовленням у всіх його аспектах, включаючи говоріння, аудіювання, читання та письмо. Зорова та слухова наочність виступають як приклади іншомовного мовлення і сприяють активізації мовленнєвої активності учнів.

Створення навчальних матеріалів та завдань з використанням зорової наочності включає в себе розробку візуальних засобів, які допомагають у засвоєнні навчального матеріалу. Ці матеріали можуть включати малюнки,

схеми, графіки, фотографії, відео та інші засоби, які нагадують навчальний матеріал у вигляді візуальних елементів.

Малюнок 1.2.3.Класифікація засобів наочності

Використання зорової наочності допомагає учням краще розуміти та запам'ятовувати навчальний матеріал, а також стимулює їх активну участь у навчальному процесі.

Розробка та використання опорних схем на уроках української мови. Сучасний урок української мови повинен відповідати найновішим досягненням теорії і практики в навчальних закладах, бути високоефективним в плані мети, змісту, структури та методів навчання.

Основна мета уроку – сформувати учнівське свідоме ставлення до вивчення рідної мови. Для цього важливо створити оптимальні умови для розвитку комунікативних умінь та навичок, що сприяють розвитку мисленнєвих операцій, таких як аналіз, синтез, порівняння, узагальнення, систематизація, класифікація, виявлення причинно-наслідкових зв'язків та залежностей, використання елементів дослідження, пошуку, визначення головного і другорядного. З цією метою використання узагальнюючих таблиць, опорних сигнальних схем або логічних схем-конспектів є одним із методів інтенсифікації навчання.

Узагальнювальні таблиці та схеми, що містять основні теоретичні відомості та факти, допомагають систематизувати різні поняття та явища та подати їх учням у концентрованому вигляді, активізуючи їх зорову пам'ять. Це

полегшує розумову діяльність, сприяє швидкому засвоєнню теоретичного матеріалу та показує шлях до практичного його застосування.

При створенні опорних сигнальних схем та логічних схем-конспектів викладачу важливо керуватися такими принципами:

- Використання сигналів для акцентування уваги;
- Лаконічність;
- Структурність;
- Акцент на основних смислових елементах;
- Чіткість, ясність, простота шрифту;
- Кольорове оформлення, ґрунтоване на психологічних особливостях кольорів: червоний – для виділення головного, чорний – для контрасту, зелений – для теоретичного матеріалу, синій – для прикладів;
- Зручність сприйняття відображення інформації, зокрема, блоки повинні бути виразними, точними, достатніми та зручними для запам'ятовування.

Схема служить як основа для логічного мислення, а увага фокусується на суті розумових процесів, а не на запам'ятовуванні чи відтворенні вивченого матеріалу. Учні усвідомлено засвоюють теоретичний матеріал, виконуючи практичні завдання та формулюючи правила за допомогою схем-опор, що призводить до більшої ефективності та швидкості навчання. Вони не витрачають час на намагання пригадати правила під час уроку, а замість цього скористуються схемами. Використання опорних схем дозволяє включити кожного учня у активну діяльність, розкрити тему до формування ключових понять і стійких навичок. Ці схеми є незамінними помічниками для школярів, що сприяють активній та зацікавленій участі. Вони легко розгадують опорну схему, яка надається на початку вивчення теми.

Згодом, після освоєння теми, самі учні можуть створити власний конспект, який стане корисним підсумковим матеріалом.

Опорні сигнальні схеми відіграють такі ролі:

- Вони забезпечують послідовне та логічне розкриття теми.
- Забезпечують зворотній зв'язок на етапі пояснення матеріалу.
- Спрощують та прискорюють підготовку учнів до уроку.
- Дозволяють значно розширити обсяг вивченого матеріалу під час уроку.
- Виходять за межі підручника та навчальної програми.
- Засвоюють у школярів навички графічного моделювання.
- Допомагають у запам'ятовуванні та осмисленні великого обсягу теоретичних знань.
- Розвивають аналітичне мислення та навички узагальнення.

Основні правила переносу слів з рядка в рядок

Не можна одну літеру залишати в попередньому рядку чи переносити в наступний	Явір, мрія, їжак не переносимо
Не можна розривати букво сполуки дж, дз , які позначають один звук	Хо-джу, гу-дзик, але під-звітний, бо тут дз позначає два звуки
Апостроф і м'який знак залишаються при попередній літері	Паль-ці, Лук'-ян
Не можна розривати буквосполучення ьо, йо	Міль-йон, ку-льовий
Не можна відривати ініціали або умовні скорочення	О. П. Довженко, 20 км., 100 кг.
Не можна залишати в кінці рядка початкову частину другої основи складного слова, якщо вона не становить складу	Багато-значний

Не можна розривати ініціальні аббревіатури	НАТО, ЄС, ГЕС, ЧНУ.
--	---------------------

Таблиця 1.2.3. Правила переносу слів з рядка в рядок

Використання різноманітних методів візуалізації дозволяє розширити можливості навчання на уроках української мови. Це можуть бути таблиці, опорні схеми, ілюстрації та інші засоби. Термін "візуалізація" асоціюється з комп'ютерними технологіями, проте через об'єктивні технічні обмеження їх не завжди можна використовувати на уроці. Учителям потрібно шукати альтернативні методи. Наприклад, учням можна запропонувати переглянути відео, презентації, або ілюстрації на веб-сайті і потім обговорити, використовуючи отриману інформацію на уроці. Учні можуть ознайомитися з інтерактивними вправами, створеними за допомогою сервісу LearningApps. Головна ідея цих вправ полягає в тому, що учні можуть перевірити і закріпити свої знання, граючи в гру, що сприяє розвитку їх пізнавального інтересу.

Використання скрайбінгу під час уроків дозволяє креативно та виразно візуалізувати будь-яку інформацію, зосереджуючи увагу на найважливіших аспектах. Це означає надання пояснень або розповідей, супроводжуючи їх створенням схематичних малюнків, що передають основний зміст викладеного матеріалу. Метод візуалізації, відомий як скрайбінг, передбачає, що доповідь спікера супроводжується наживо намальованими ілюстраціями маркером на білій дошці. Отже, аудиторія може одночасно слухати та спостерігати, що значно полегшує сприйняття інформації. Цей метод доречний на змішаній формі навчання, або ж офлайн.

На сучасному етапі розвитку технологій, все більш поширеними стають інтелект-карти.

Розвиток науки і техніки відбувається швидкими темпами, щодня кількість доступної інформації зростає. Це призводить до збільшення обсягу навчального матеріалу, який учні повинні освоїти. Отже, завдання вчителя – максимально оптимізувати і структурувати новий матеріал, зробити його

більш наочним і зрозумілим. І саме ці завдання вирішуються за допомогою інтелект-карт.

Інтелект-карти є зручним і ефективним інструментом візуалізації мислення та альтернативного подання інформації. Це одна з технологій роботи з інформацією, яка дозволяє зображувати процес загального системного мислення за допомогою схем. Використання їх в освітньому процесі є досить результативним, оскільки вони сприяють вирішенню творчих завдань.

Використання інтелект-карт для подачі та освоєння навчального матеріалу має численні переваги порівняно з традиційними методами. У відмінну від простого лінійного тексту, карти знань не тільки зберігають факти, але й ілюструють зв'язки між ними, що сприяє швидшому та глибшому розумінню матеріалу.

Долівно "mind maps" або "карти розуму" інтегрують концепції "розуму" та "карти". Хоча термін "інтелект-карти" найчастіше використовується у перекладах книги Т. Бьюзена, сама концепція карти відображає процес асоціативного мислення, що робить їх справедливніше назвати картами асоціацій. Ця теорія виражається в наступному: кожен прихід інформації, відчуття чи думка можуть бути уявлені як центральний об'єкт, від якого виходить низка променів. Кожен промінь представляє собою асоціацію, а кожна асоціація має безліч зв'язків з іншими. Це і є пам'ять – база даних чи архів. Таким чином, мозок у будь-який момент часу містить "інформаційні карти", які перевершують навіть найкращі картографічні досягнення.

Автор даного методу – методу ментальних карт, Тоні Б'юзен, є відомим англійським письменником, лектором та консультантом з питань інтелекту, психології навчання та проблем мислення. Він стверджує, що використання інтелект-карт можливе у будь-якій сфері життя, де необхідно розвивати інтелектуальний потенціал людини та запам'ятовувати велику кількість інформації [27]. Сучасна педагогіка та психологія постійно працюють над вдосконаленням цього методу.

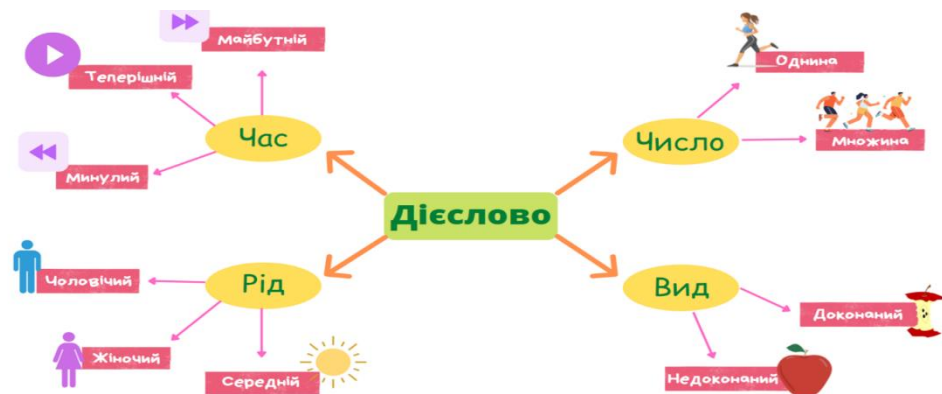
Використання інтелект-карт на уроках української мови сприяє розвитку мислення, уяви та творчих здібностей учнів, покращує мовну здогадку та мотивацію навчання. Їх можна впроваджувати на різних етапах уроку. Наприклад, мовленнєва зарядка може бути проведена у формі "мозкового штурму" за певною ситуацією. Крім того, інтелект-карти допомагають у проведенні рефлексії, повторенні вивченого матеріалу, контролі та систематизації тематичного матеріалу.

Використання кольорів є важливим аспектом. Учень може самостійно вибрати та використовувати колір для кожної частини, надаючи їй власну символіку. Робота з інтелект-картами сприяє особистим відкриттям учнів та розвитку їх унікальних здібностей. Тут немає жодних стандартів чи обмежень. Головна інтелект-карта представляє собою консолідацію знань, понять та подій; це повне уявлення учня про тему або певний період. Вони реалізують принцип: більше свободи, а отже, більше відповідальності для самого учня. Їх можна створювати як індивідуально, так і колективно, що вирішує проблеми співпраці, толерантності до ідей товариша, захисту власних прав на творчість та інше. Інтелект-карти не піддатливі стандартизації, що робить їх унікальними особистими продуктами.

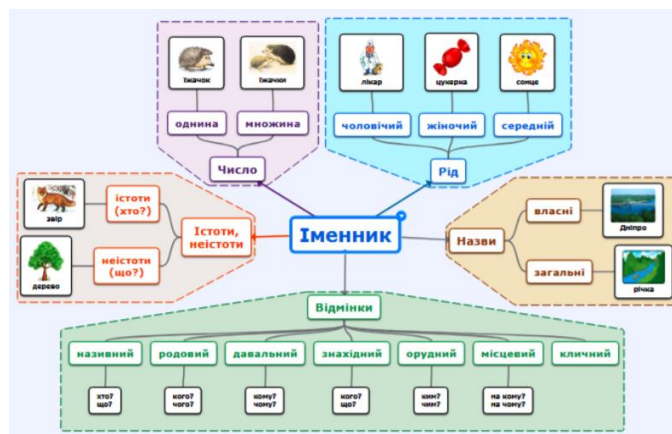
За порадами Тоні Бьюзена щодо техніки створення ментальних карт:

1. Важливо розташовувати слова на гілках, уникати ромбів та паралелепіпедів, надаючи гілкам живий, гнучкий та органічний вигляд. Малювання ментальної карти в традиційному стилі схем ускладнює рух погляду та може викликати монотонність.
2. Пишіть тільки одне ключове слово на кожній лінії, оскільки кожне слово має тисячі можливих асоціацій. Розділове написання слів може привести до нових ідей.
3. Довжина лінії повинна відповідати довжині слова для простоти та економії.
4. Використовуйте друковані літери для ясності та чіткості.

5. Різноманіття розмірів літер та товщини ліній залежно від важливості ключового слова.
6. Використовуйте різні кольори для основних гілок для кращого сприйняття та структурування.
7. Використовуйте малюнки та символи, іноді ментальна карта може складатися виключно з них.
8. Організуйте простір так, щоб не було порожнього місця та гілки не були розташовані дуже щільно. Для невеликої ментальної карти використовуйте аркуш паперу формату А4, а для великої – А3.
9. Укладайте розрослі гілки в контури, щоб вони не перекривались з сусідніми.
10. Розташовуйте аркуш горизонтально, що робить карту зручнішою для читання.

Малюнок 1.2.3. Зразок ментальної карти на прикладі класифікації дієслів

Малюнок 2.2.3. Схема для вивчення іменника

У психології, схематизація означає вирівнювання відмінностей між об'єктами та виявлення подібностей між ними. Віртуальна схематизація - це метод, який підштовхує учнів до візуального зображення ідей та зв'язків між ними, сприяючи розумінню взаємозв'язків різних концепцій та ідей.

Деякі вважають, що схематизація – це вміння "читати" схеми, або з іншими словами, розуміти за допомогою умовних позначень суть навчального матеріалу. Вона також включає в себе створення схем, де абстрактні та конкретні об'єкти замінюються умовними символами. Уміння ефективно оперувати схемами відповідно до їх функціонального призначення також є важливою частиною схематизації.

За допомогою схем і таблиць можна швидко оновити свої знання, просто "проглянувши" схему очима, і узагальнити вивчене на уроці.

Ще одним ефективним засобом візуалізації є використання мемів, які вчитель Моргун В. М. самостійно створює, і з часом до їх створення долучаються й учні. Меми – це коротка і весела інформація, спрямована на привернення уваги. Вони відображають конкретне відношення до прочитаного.

Меми про шкільну програму з української мови, літератури та історії набули популярності. Найчастіше це інтернет-меми у формі малюнків з дотепним комічним поясненням. Довгий час вважалося, що їх використовують в інтернеті тільки для розваг, але дослідження показують, що вони також можуть бути дуже ефективними в навчанні.

Мем, відомий також як інтернет-мем, представляє собою веселий та дотепний образ, що може бути в формі фрази, зображення, звукового ефекту або відеоролика. Він передає певну іронічну або гумористичну позицію стосовно подій чи обставин і активно поширюється в мережі Інтернет. Найбільш популярними є меми у формі зображень, супроводжених вдалим жартівливим поясненням.

Говориш "протягом", а не "на протязі"??

ІДИ ОБІЙМУ!!!

Малюнок 3.2.3. Мем

Функції та роль мемів:

- Вони можуть бути репрезентативними, передаючи враження від побаченого, прочитаного чи почутого, з фокусом на конкретній інформації.
- Меми виконують комунікативну функцію, виражаючи реакції на ситуації, які спричиняють дискусії, а також створюючи особливий мовний код, зрозумілий певній аудиторії.
- Вони мають креативний потенціал, втілюючи події дійсності у творчій формі за допомогою сучасних онлайн-інструментів.

Принципи створення мемів:

1. **Інформаційний складник:** Цей принцип передбачає включення в мем конкретної інформації, яка може бути сприйнята і розпізнана аудиторією. Інформаційна складова може бути представлена через слова, фрази, зображення, відео або інші медійні елементи.

2. **Емоційний складник:** Меми часто вражають аудиторію емоційно. Це може бути досягнуто через гумор, сатиру, сарказм, смішні ситуації чи емоційні висловлювання. Емоційна складова додає мему виразності та впливає на сприйняття його аудиторією.

3. **Парадокс:** Цей принцип полягає в наданні мему несподіваного або контрастного змісту, що привертає увагу. Парадокс може включати в себе несподівані асоціації, неочікувані події або суперечливість.

4. **Новий сенс загальновідомого:** Мєми часто використовують відомі елементи або ситуації, але надають їм новий сенс або перетворюють їх у комічний контекст. Це може викликати сміх або реакції в аудиторії, оскільки вони розпізнають відоме, але в новому, несподіваному контексті.

Ці принципи допомагають створити мєми, які привертають увагу та викликають емоційну реакцію в аудиторії. Вони також дозволяють творцям мємів ефективно виражати свої думки, ідеї та почуття через використання гумору та емоційної виразності.

Малюнок 4.2.3. Мєм

Флєш-картки – унікальний метод запам'ятовування інформації

Однією з 10 важливих навичок у Новій українській школі є володіння державною мовою. Це включає в себе вміння висловлювати та тлумачити думки усно та письмово, а також адекватно реагувати мовними засобами на різні соціальні і культурні явища, володіння загальнокультурною грамотністю. Саме тому основу вивчення будь-якої мови складає запам'ятовування слів, їх візуальне представлення, вимова та значення. Крім того, важливо вміло використовувати слова у мовленні.

Нині одним із найефективніших методів запам'ятовування слів, фраз та стійких виразів є використання флєш-карток.

Флеш-картки – це невеликі двосторонні картки, які містять слова та вирази. Вони допомагають у запам'ятовуванні концентрованої та структурованої інформації за короткий проміжок часу. Зазвичай це паперові картки, де з одного боку наведені слова, фрази чи зображення, а з іншого – їх відповіді чи тлумачення. Цей метод виник в результаті розробки системи Лейтнера, яка була спрямована на систематичне повторення невеликої кількості слів. Таким чином, флеш-картки надають можливість учневі зосередитися на найважливішій інформації.

Однією з переваг флеш-карток є їх універсальність – їх можна використовувати на будь-якому уроці у початковій, середній та старшій школі, на різних етапах уроку. Крім того, це дуже ефективний спосіб перевірити та закріпити знання навіть самостійно.

Способи створення флеш-карток. Отримати флеш-картки можна різними шляхами. Найпростіший – придбати готові. Вони часто мають яскравий дизайн та об'єднані спільною тематикою. Однак, часто у продажу можна знайти картки тільки з англійської мови, історії або для початкової школи. Єдині доступні наразі україномовні флеш-картки – це ті, що призначені для підготовки до ЗНО з української мови. Вони надаються тільки в електронному вигляді.

Інший спосіб – створити флеш-картки за допомогою комп'ютера. У мережі існують багато сайтів, де можна знайти програми для цього. В таких програмах можна надрукувати слова, що стосуються вашої теми.

Сервіс "Study Stack" призначений для створення англomовних флеш-карток, тому вам знадобиться браузер, який підтримує переклад тексту. З правого боку карточки ви пишете питання, з лівого – відповідь. Коли учень бачить питання, він вголос дає на нього відповідь. Потім, навівши мишку на карточку і натиснувши на неї, вона обертається, і ми можемо побачити відповідь та оцінити учня. Крім того, програма може перетворити ваші

завдання на кросворд. Також цікавим варіантом є вправа, коли слово потрібно скласти з літер – такий урок можна провести у формі естафети.

Приклад використання флеш карток.

 спіймати вовка за вухо	Бути кмітливим і сміливим
 ВОДИТИ ЗА НОСА	Брехати
 крокодилячі сльози	Нещирий лицемірний плач

Таблиця 1.2.3. Зразок флеш-карток

Використання відеоматеріалів, як різновиду зорової наочності на уроках української мови.

З точки зору методики, навчальний фільм (відеофільм) – це спеціально розроблений аудіовізуальний засіб навчання, який створено з метою створення природних ситуацій мовного спілкування та має великий емоційний вплив на учнів завдяки поєднанню основних видів наочності (зорової, слухової, моторної, образної, екстралінгвістичної тощо). Використання відеофільму на уроці надає можливість розвивати різні аспекти психічної діяльності учнів, особливо увагу та пам'ять. Під час перегляду створюється атмосфера спільної пізнавальної діяльності, що робить навіть неуважного учня

більш уважним. Для розуміння змісту фільму учням потрібно докласти певні зусилля, що перетворює мимовільну увагу в уважну. Інтенсивність уваги сприяє у процесі запам'ятовування. Використання різних каналів введення інформації (слухового, зорового, моторного сприйняття) позитивно впливає на збереження країнознавчого та мовного матеріалу. Отже, психологічні особливості впливу фільмів на студентів, здатність керувати увагою як окремих учнів, так і групою аудиторією, впливати на довгострокову пам'ять та зміцнювати запам'ятовування, а також створювати емоційну реакцію та підвищувати мотивацію до навчання, сприяють активізації навчального процесу і створенню сприятливих умов для формування комунікативної та соціокультурної компетенції студентів на уроках англійської мови.

Відеометод відноситься до групи наочних методів та має освітні та виховні функції, що пояснюється високою ефективністю використання наочних образів. Інформація, представлена в наочній формі, є найбільш доступною для сприйняття, легше засвоюється. Крім того, використання відео на уроці задовольняє бажання та інтереси учнів.

Перевага надається використанню відеоматеріалів короткої тривалості, які коливаються від 30 секунд до 10 хвилин. Вважається, що демонстрація відео протягом 4-5 хвилин може забезпечити продуктивну роботу групи протягом цілої години. Це пояснюється специфічною особливістю відеоматеріалів, а саме їхньою щільністю та насиченістю інформації. Тому використання короткого уривку дозволяє більш інтенсивно вивчати матеріал, ніж використання довшого відео для більш загального ознайомлення. Використання відео на уроках сприяє досягненню наступних цілей:

- підвищення мотивації навчання;
- інтенсифікація навчання;
- активізація учнів;
- самостійна робота учнів;
- підвищення якості знань учнів.

Висновки до розділу 2. У другому розділі магістерської роботи було проведено глибокий аналіз сучасних методик та прийомів, пов'язаних із застосуванням візуальних засобів для підвищення ефективності викладання української мови.

У ході дослідження були ретельно розглянуті різні аспекти використання зорової наочності, включаючи відмінності в методах навчання на різних рівнях освіти та врахування індивідуальних особливостей учнів. Визначено, як зорова наочність може сприяти кращому розумінню та запам'ятовуванню мовних концепцій, а також покращити рівень пізнання учнями навчального матеріалу.

Аналіз різноманітних методик показали, що використання зорової наочності може значно розширити можливості викладача та покращити здатність учнів до сприймання та вивчення української мови. Врахування цих методів може бути корисним в контексті сучасної освітньої парадигми, спрямованої на індивідуалізацію та активну участь студентів у власному навчанні.

Отже, висновки цього розділу надають підстави для рекомендацій щодо оптимального використання методів та засобів зорової наочності на уроках української мови, з метою підвищення ефективності навчання та покращення рівня розуміння та мовних навичок учнів.

РОЗДІЛ 3

ПЕДАГОГІЧНИЙ ЕКСПЕРИМЕНТ

3.1. Опис методики експерименту

Педагогічний експеримент, спрямований на використання зорової наочності на уроках 5 класу української мови (НУШ), має на меті покращення якості навчання та розуміння навчального матеріалу учнями. Цей експеримент передбачає використання різноманітних візуальних засобів, таких як мультимедійні презентації, діаграми, схеми, ілюстрації та інші зорові матеріали, які допоможуть учням краще усвідомити та запам'ятати вивчений матеріал. Очікується, що використання зорової наочності допоможе зробити навчання більш доступним та зрозумілим для учнів, покращити їх сприйняття навчального матеріалу та підвищити рівень активності та зацікавленості у навчанні. Ця методика дозволяє систематично підходити до впровадження зорової наочності на уроках, детально вивчаючи її вплив та ефективність для навчання учнів у 5 класі Нової української школи.

Етапи педагогічного експерименту:

1. *Визначення цілей та завдань експерименту:*

Встановлення основних цілей, які мають бути досягнуті через використання зорової наочності.

Формулювання конкретних завдань, які пов'язані з використанням візуальних засобів на уроках.

2. *Вибір конкретних тем та уроків:*

Обрання тем та уроків, де використання зорової наочності може бути найбільш ефективним та корисним для учнів.

3. *Розробка зорових матеріалів:*

Створення чи вибір візуальних матеріалів для кожного обраного уроку (ілюстрації, схеми, презентації, відео тощо).

Врахування потреб та особливостей 5класу.

4. *Підготовка уроку:*

Розробка сценаріїв уроків, включаючи послідовність використання матеріалів, завдання для учнів, плани обговорення та інші деталі.

5. *Проведення уроків:*

Впровадження матеріалів під час уроків відповідно до розробленого сценарію. Активна взаємодія з учнями, уточнення їхнього розуміння та вирішення можливих питань.

6. *Фіксація результатів та оцінювання:*

Збір даних про реакції учнів, їхні досягнення та сприйняття матеріалу.

Оцінювання ефективності використання зорової наочності в рамках кожного уроку.

7. *Аналіз результатів:*

Порівняння навчальних досягнень учнів після впровадження зорової наочності та до експерименту.

Визначення можливих позитивних змін та покращень.

8. *Висновки та рекомендації:*

Сформулювання висновків щодо ефективності використання зорової наочності на уроках.

Рекомендації щодо подальшого використання даного підходу та його можливих модифікацій.

Основні цілі, які покладено в основу експерименту:

1. *Покращення розуміння та сприйняття навчального матеріалу:* головною метою може бути полегшення розуміння складних понять та тем, завдяки використанню візуальних засобів, що допомагають учням більш чітко представити інформацію.

2. *Стимулювання зацікавленості та активності учнів:* використання таблиць, схем, малюнків, карток, відео може зробити урок

більш цікавим та привабливим для учнів, що сприяє підвищенню їхньої активності та бажання вивчати навчальний матеріал.

3. *Підвищення якості запам'ятовування:* візуальні матеріали можуть допомогти учням краще запам'ятовувати вивчений матеріал, оскільки вони надають додаткові точки опори для пам'яті.

4. *Розвиток навичок використання візуальних засобів:* експеримент може сприяти розвитку у учнів навичок самостійного використання зорової наочності для кращого розуміння та осмислення навчального матеріалу.

5. *Оптимізація процесу взаєморозуміння:* зорова наочність може служити додатковим інструментом для вчителя у процесі пояснення складних понять, допомагаючи зрозуміти учням інформацію більш чітко та точно.

6. *Забезпечення індивідуального підходу:* використання наочності може допомогти врахувати різноманітність індивідуальних особливостей учнів, сприяючи їхньому кращому розумінню та засвоєнню матеріалу.

Однією з тем з програми 5 класу, де використання зорової наочності може бути найбільш ефективним та корисним, є "Прикметник".

У цій темі важливо навчити учнів розрізняти та використовувати прикметники для опису предметів, явищ та явиш. Використання візуальних засобів, таких як ілюстрації, малюнки та схеми, може значно полегшити процес навчання та розуміння матеріалу.

Наприклад, можна підготувати набір картинок з різними предметами та попросити учнів обирати прикметники для їх опису. Також можна використовувати ігри та завдання, де учні повинні обирати прикметники для опису малюнків чи ситуацій.

З використанням зорової наочності у вивченні прикметників, учні зможуть краще розуміти та запам'ятовувати цей граматичний матеріал, а також вмітимуть використовувати його в практичних завданнях.

 порожній кошик	 повний кошик
 великий м'яч	 маленький мяч
гарячий вогонь 	холодний лід
 тонкі фломастери	 товстий фломастер
 мокрый лист	 сухий лист

 худий дядько	 товстий дядько
 темні олівці	 світлі олівці

Таблиця 1.3.1. Опис предметів

Розробка уроку на тему «Прикметник» для 5 класу НУШ дистанційної форми навчання.

Мета уроку: Ознайомити учнів з прикметниками, навчити їх розрізняти та використовувати при описі предметів та явищ.

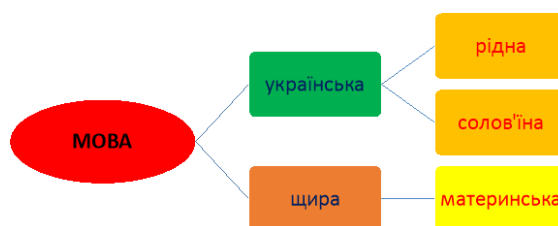
Обладнання: комп'ютер, презентація з ілюстраціями та завданнями, дошка та маркер, папір та ручки для записів.

Хід уроку:

1. Введення в тему (5 хв):

Вчителю поділитися екраном та відкрити презентацію.

Пояснити, що сьогодні ми розглянемо тему "Прикметник" та навчимося описувати предмети та явища.

Малюнок 3.1.1. Асоціативний кущ з використанням прикметників

Назвіть частину мови, з допомогою якої було створено асоціативний куш.

Показати кілька прикладів ілюстрацій з різними предметами та попросити учнів назвати прикметники, якими можна описати ці предмети.

Таблиця 3.1.2. Завдання для 5 класу

2. Теоретична частина (10 хв):

Пояснити, що таке прикметник та яку роль він виконує в мові, супроводжуючи розповідь слайдом.

Малюнок 3.1.2. Слайд з презентації

Навести приклади прикметників та пояснити їх значення.

Малюнок 3.1.3. Асоціативний куш на тему «Прикметник»

Розглянути відмінювання прикметників за числами та родами.

Малюнок 3.1.4. Слайд з презентації для вивчення прикметника

3. Вправа «Знайди прикметник» (10 хв):

В обраному рядку запропонувати учням знайти прикметники.

Швидка, сонце, вікно, світлий, зірка, взірець, боротися, я, день, око, зоряний, прийти.

4. Робота з текстом (15 хв):

Надати учням текст, в якому є прикметники. Попросити їх виділити та пояснити їх значення.

У старовинному місті під вечірнє сонце, серед вузьких вуличок, стояли високі, замкові вежі. Вони були старі, оббиті вапняком, і надавали місту враження могутності та невмирущості. Вітрила вікон веж були вузькі, дерев'яні, зіскрібані часом, і пропускали слабке, тепле сонячне проміння. В тихому подвір'ї росли великі, тіньові каштани, що створювали спокій і прохолоду. На пагорбі навпроти розташувався прекрасний, замшелю-червоний замок, який словно літав над містом. Усе в цьому місті вражало своєю давністю і красою.

Запитати учнів, які емоції вони відчують, читаючи цей текст.

5. Вправа «Створи речення» (10 хв):

В таблиці буде картинка з певним предметом. Учні повинні створити речення, використовуючи прикметники з іншої частини таблиці для його опису.

	жовтий
	п'ятикілограмові
	розумний
	дерев'яний

	одноповерховий
---	----------------

Таблиця 3.1.3. Завдання для школярів

6. Підсумок уроку (5 хв):

Запитати учнів, що нового вони дізналися на уроці.

Домашнє завдання: Скласти короткі речення, використовуючи якомога більше прикметників для опису предметів у навколишньому середовищі.

Фіксуючи результати роботи учнів на уроці, вчитель оцінює:

1. Правильність виконання вправ та завдань під час уроку.
2. Активність та ініціативність учня під час роботи.
3. Рівень усвідомлення навчального матеріалу.
4. Вміння виразно висловлювати думки та використовувати правильну мову.
5. Самостійність у роботі та вирішенні завдань.
6. Здатність до аналізу та узагальнення отриманої інформації.
7. Дотримання та розвиток мовних навичок та норм.
8. Дотримання часових рамок та завдань уроку.

Залежно від визначеного критерію, вчитель може використовувати різні методи оцінювання: усні відповіді, письмові завдання, тестування, групові роботи, самооцінка тощо. Важливо надати можливість кожному учневі виявити свої знання та вміння, а також надати конструктивний фідбек та рекомендації для подальшого удосконалення навчального процесу.

3.2. Характеристика досліджуваної групи та його членів, аналіз результатів експерименту

Важливим етапом проведеного експерименту є аналіз результатів. Проведено експеримент, в рамках якого експериментальна група отримала два уроки: один з використанням традиційної методики, а інший з активним використанням візуальних засобів. Перед початком експерименту були взяті врахування дані учнів експериментальної групи. Результати аналізу наведено в табл. 1, а також визначено три рівні засвоєння нового матеріалу. Учні, які не запам'ятали новий матеріал, не могли дати відповіді на запитання та не виконали домашнє завдання, були віднесені до низького рівня. Ті, хто частково засвоїли нове та відповідали на запитання з допомогою вчителя, а також робили невеликі помилки у виконанні завдань, віднесені до середнього рівня. Ті, хто повністю запам'ятали новий матеріал, надавали самостійні відповіді та вірно виконували всі завдання, були віднесені до високого рівня.

1. *Кількість учнів:* у 5-му класі навчається 30 учнів.
2. *Розподіл успішності:*
 - Низький рівень успішності (20% учнів): 8 учнів.
 - Середній рівень успішності (50% учнів): 14 учнів.
 - Високий рівень успішності (30% учнів): 8 учнів.
3. *Успішність та викладання:*
 - Учні 5-го класу активно беруть участь у навчальному процесі, а успішність в класі варіюється від низького до високого рівня.
 - Уроки проводяться з використанням сучасних методів навчання та включають в себе інтерактивні елементи.
4. *Ставлення до навчання:*

- Більшість учнів демонструють активну участь у навчальному процесі та проявляють інтерес до предметів.

5. *Додаткові заняття та заходи:*

- Учні мають можливість брати участь у додаткових заняттях, гуртках та заходах, що допомагають розширити їхні знання та навички.

6. *Спільнота та комунікація:*

- Учні встановлюють позитивні відносини між собою та з вчителями. Класна спільнота підтримується дружнім та взаємоповагувальним середовищем.

7. *Динаміка розвитку:*

- Учні виявляють поступовий ріст у своїх навчальних досягненнях та розвитку особистих навичок.

8. *Виклики та потреби:*

- Деякі учні можуть потребувати додаткової уваги та підтримки для покращення своїх навчальних результатів.

9. *Заходи для покращення:*

- Рекомендується впроваджувати індивідуалізовані підходи до навчання, а також надавати додаткові матеріали для стимулювання навчальних інтересів учнів.

Ця детальна характеристика дозволяє краще зрозуміти особливості навчання та розвитку учнів у 5-му класі, а також надає основу для розробки індивідуальних підходів до навчання кожного учня.

Наведемо результати спостережень за успішністю учнів після уроку з традиційною методикою викладання.

Група	Показник	низький	середній	високий
Експериментальна група 30 учнів	Кількість учнів	8	14	8
	відсотки	26%	47%	26%

Таблиця 3.2.1. Результати успішності за традиційною методикою
виеладання

Після проведення аналізу отриманих результатів спостереження був розроблений унікальний план-конспект уроку з української мови на тему «Прикметник», що включав в себе інноваційну методику, основу на інтенсивному використанні візуальних засобів. До них віднесено широкий спектр засобів: різноманітні картки, візуальні матеріали, малюнки та мультимедійні технології. Результати проведеного експерименту представлені у табличному вигляді в таблиці 2.

Зазначені показники свідчать про високу ефективність запропонованої методики, оскільки рівень знань учнів значно покращився. Низький рівень в групі скоротився, водночас середній та високий рівні зросли.

Група	Показник	низький	середній	високий
Експериментальна група 30 учнів	Кількість учнів	2	10	18
	Вітсотки	7%	33%	60%

Таблиця 3.2.1. Результати експеременту

Однією з ключових завдань цього експеременту для вчителя є зацікавити учнів у вивченні мови .Таким чином, учні повинні відчувати задоволення від навчання та досліджувати її не тільки під час уроків, але й у позаурочний час. Заняття з української мови відкривають широкі можливості для використання різноманітних засобів та технологій, однак, багато вчителів використовують традиційні методи.

Після отримання результатів дослідження можна аналізувати вплив засобів візуальної демонстрації під час вивчення української мови. На малюнку 3.2.1. представлені результати експериментальної групи.

Малюнок 3.2.1. Результати експериментальної групи

Ці дані демонструють, що низький рівень освоєння знань в експериментальній групі зменшився на 19%, середній рівень скоротився на 14%, а високий рівень зріс на 34%. Таким чином, надані показники підтверджують ефективність цієї методики під час навчання.

Висновки до розділу 3. В розділі, присвяченому педагогічному експерименту з використання зорової наочності на уроках української мови в 5 класі у контексті Нової української школи (НУШ), вдалося здійснити системний підхід до впровадження новаторських методів навчання. Мета експерименту, а саме покращення якості навчання та розуміння навчального матеріалу учнями, визначала напрямок подальших досліджень та впровадження педагогічних підходів у практику.

На основі проведеного експерименту виявлено позитивні зміни в розумінні та засвоєнні учнями української мови через використання зорової наочності. Спостереження та аналіз результатів дозволяють зробити висновок, що інтеграція візуальних методів сприяє покращенню активності та інтересу учнів до предмету, а також допомагає їм краще розуміти та запам'ятовувати мовні концепції.

Отже, ефективність використання зорової наочності на уроках української мови в 5 класі підтверджується результатами експерименту, що вказує на перспективність подальшого застосування цих методів у

навчальному процесі. Дані висновки стануть основою для розроблення рекомендацій та подальших педагогічних розвідок у цьому напрямку.

РОЗДІЛ 4.

РЕКОМЕНДАЦІЇ ДЛЯ ВИКОРИСТАННЯ ЗОРОВОЇ НАОЧНОСТІ В НАВЧАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

4.1. Технологія візуалізації на уроках української мови.

В освітньому процесі застосовуються різноманітні методи та прийоми для досягнення максимальних результатів. Однією з таких передових практик є використання візуалізації на уроках української мови.

Учні вже не відгукуються на традиційні методи навчання і потребують використання візуальних матеріалів під час уроків. Вони мають потребу в динамічному та інтерактивному навчальному середовищі, що дозволяє їм якісно вивчати навчальний матеріал, максимально використовуючи сучасні технологічні можливості.

Сучасний навчальний процес вимагає нові підходи до змісту навчальних курсів з української мови, відповідаючи сучасним вимогам до розвитку комунікативної, мовної, літературної та соціокультурної компетенції учнів згідно з Державним стандартом базової і повної загальної середньої освіти. Водночас він розв'язує проблему формування культуромовної особистості вчителя як основного промовця національної мови, культури та духовності у третьому тисячолітті, а на уроках мови використовуються візуалізаційні засоби, одночасно застосовуючи такі педагогічні технології:

- Проектний метод, який спрямований на індивідуальну організацію роботи над навчальним матеріалом.
- Технологія критичного мислення, що сприяє розвитку навичок роботи з інформацією.

Будь-яка візуалізація містить елементи проблемності. Завдання вчителя – використовувати такі форми наочності, які не лише доповнюють словесну

інформацію, а й самі є носіями інформації. Чим більше проблемності у візуальному матеріалі, тим більша розумова активність учнів.

Мультимедійні енциклопедії, інтелектуальні комп'ютерні ігри, а також завдання для створення презентацій як на індивідуальному, так і на груповому рівні, опорні схеми, конспекти та плани у електронному варіанті – всі ці засоби сприяють формуванню ціннісно-змістових компетенцій. Ці навички надають учням можливість самостійно визначати свою роль у навчальному та інших видів діяльності.

В діяльності вчителя основну роль у використанні візуалізації навчального матеріалу відіграє застосування шаблонів-схем SmartArt. Навіть невеликі навички у роботі з комп'ютером та програмою Microsoft Word надають можливість створювати наочні схеми, таблиці та алгоритми, що максимально уточнюють процес навчання. У версіях Office 2013 та інших, доступні десятки макетів SmartArt, що у сумі становлять понад 130 різних схем, які можна створювати так само просто, як і формувати маркований список. Шаблони-схеми SmartArt мають широкий спектр застосування – від створення візуальних завдань (таблиці, кола Вена, структури, ієрархії, списки тощо) до створення повноцінних плакатів. Наприклад, для узагальнення вивченого частини мови, можна створити схему, що допомагає учням у сприйманні теми, як системи.

Використання шаблонів-схем SmartArt при створенні довідника з української мови розглянемо детальніше.

Засвоєння нової теми з будь-якого предмету базується на вже вивченому матеріалі. Без цього неможливо в повній мірі, якісно і продуктивно подати нову тему, оскільки будь-яка наука – це система, де всі розділи нерозривно пов'язані між собою і незнання одного з них неодмінно тягне за собою проблеми з вивченням та практичним застосуванням нового матеріалу. Процес навчання будується послідовно: нове нашаровується на старе, попереднє стає основою для наступного. Тому пояснення нового матеріалу, як правило,

починається з відтворення попереднього. Відтворюється не все, що було пройдено, а лише те, на чому безпосередньо базується нове. Тобто необхідно постійно звертатися до вже вивчених тем.

Як це можна втілити на практиці? Все ж, не завжди можна в будь-який момент звернутися до певних тем, оскільки деякі з них, наприклад, вивчалися у попередніх класах. Є кілька можливих варіантів вирішення цієї проблеми:

1. Вчитель бере на себе відповідальність за нагадування учням необхідних відомостей.
2. Вчитель дозволяє кільком учням підготувати короткі повідомлення для повторення.
3. Весь клас отримує завдання самостійно повторити певну тему, скориставшись довідковою літературою, Інтернетом тощо.

На жаль, всі вищезазначені варіанти мають свої недоліки, передусім – низьку продуктивність, пасивність та нездатність організувати повторення у будь-який момент.

Отже, виникає потреба завжди мати під рукою збірку вивченого матеріалу.

З цим усвідомлюючи, багато вчителів вирішують застосовувати створення та ведення власних довідників, де учні записують правила, таблиці, алгоритми та схеми з теми, яку вони вивчають на уроці. Ця практика приносить непогані результати, але має свої недоліки:

Основні проблеми включають неефективне використання часу на уроці, неестетичне оформлення (на жаль, каліграфія наших учнів з кожним роком не поліпшується), обмежені можливості для додавання чи зміни контенту для компактного розташування тем. Наприклад, тема "Лексика" починає вивчатися у 5 класі, але продовжується у 6-му. Крім того, не враховується прагнення учнів до сучасних технологій.

Для вирішення цих питань можна використати довідник, створений на основі шаблонів-схем SmartArt.

Для вирішення цих та інших проблем можна використати довідник, створений на основі малюнків з використанням шаблонів-схем SmartArt.

У процесі створення схеми для довідника, важливо обрати відповідний тип малюнка для вмісту та надати йому найбільш доречний вигляд.

Отримані документи можна використовувати як у друкованому, так і у електронному вигляді. Надруковані матеріали зберігаються у папці з файлами у форматі A5 і можуть бути використані на будь-якому етапі вивчення чи повторення матеріалу. У разі потреби, сторінки можна перегрупувати для більш логічного та компактного розташування тем.

Електронний варіант можна використовувати як під час уроків з використанням технічних засобів, так і при дистанційному навчанні.

На початковому етапі великий обсяг роботи лежить на вчителі, проте дуже скоро учні самі починають створювати схеми, представляючи своє бачення певного правила. Потім вчитель і учні працюють у тісній співпраці.

Крім того, такі довідники допомагають зняти психологічну напругу і створюють комфортне середовище для навчання.

4.2.Методичні рекомендації для вчителів-філологів

Використання зорової наочності може значно полегшити процес навчання української мови для учнів. Нижче наведені методичні рекомендації для вчителів:

1. Використання ілюстрацій та схем:

Вставляйте ілюстрації, схеми та графіку у презентації чи друковані матеріали, щоб візуалізувати ключові поняття та процеси.

Пояснюйте учням важливість кожної ілюстрації та її зв'язок з темою уроку.

2. Використання відеоматеріалів:

Запрошуйте учнів переглядати короткі відеоролики або анімації, пов'язані з темою уроку.

Після перегляду обговорюйте з учнями вивчену інформацію та важливі моменти.

3. Виготовлення плакатів та інших макетів:

Залучайте учнів до створення плакатів, колажів чи інших візуальних матеріалів, які демонструють вивчену тему.

Дозвольте учням використовувати кольори, малюнки та тексти для найкращого відображення інформації.

4. Використання мультимедійних засобів:

Використовуйте проекційні пристрої для відображення інформації на дошці, щоб усі учні могли бачити матеріал.

Використовуйте інтерактивні дошки або комп'ютерні програми для навчання.

5. Робота з інтерактивними завданнями:

Створюйте інтерактивні завдання та вправи, які дозволяють учням використовувати зорову наочність для розв'язання завдань.

6. Організація групової роботи:

Розподіляйте учнів у групи та давайте кожній групі завдання на створення власних візуальних матеріалів.

7. Використання цифрових ресурсів:

Використовуйте електронні підручники, презентації та інші цифрові ресурси для візуалізації матеріалу.

8. Залучення до аналізу візуальних матеріалів:

Поширюйте питання, що спрямовані на аналіз та розуміння візуальних матеріалів, щоб учні бачили не лише зображення, але й розуміли його значення.

9. Сприяйте творчому підходу:

Заохочуйте учнів до творчості та самостійного використання візуальних засобів для представлення інформації.

Для підвищення якості уроків дуже важливо урізноманітнити методи та прийоми навчання, а також види робіт, які виконують учні. Монотонність може викликати у дітей відчуття перевантаження, а це може бути спричинено не лише великою кількістю завдань та їх складністю, але і одноманітністю, сірістю та рутинністю. Особливо ці питання актуальні в умовах дистанційного навчання. Використання різних видів наочності, таких як зображення, картинки, відео, аудіозаписи та інші, дозволяє вчителю об'єктивно демонструвати явища дійсності. Унаочнення є одним із найефективніших способів засвоєння знань на відстані. Тому важливо активно використовувати різні види наочності, враховуючи зміст тем, що вивчаються. Важливо зауважити, що не існують універсальних методів навчання та роботи. У кожного педагога є свої улюблені прийоми, які вони розвивають у процесі роботи.

Вчителі завжди роздумують над тим, як зробити урок цікавим і привернути увагу учнів. Це вдається завдяки вмілому викладанню, яке включає жвавий та образний матеріал, організацію уроку так, щоб кожен учень був зайнятий, і, звісно ж, використання наочності.

Важливість наочності у навчальному процесі підтверджується не лише щоденними спостереженнями, але й загальним досвідом людей: "Краще один раз побачити, ніж сто разів почути".

Вже з початку уроку важливо підняти робочий настрій учнів, бо від цього часто залежить подальший успіх. Перше враження повинно бути яскравим, і в цьому важко обійтися без використання зорової наочності.

У сприйнятті об'єкта важливу роль відіграють пам'ять і мислення. Образ об'єкта стає наочним лише тоді, коли дитина аналізує його, порівнює зі своїм досвідом. Наочний образ виникає завдяки активній пізнавальній діяльності

особи. Ступінь наочності може бути різним залежно від особливостей дитини, її рівня розвитку, знань та вже сформованих образів сприймання. Принцип наочності впливає з самого процесу сприйняття, осмислення та узагальнення навчального матеріалу. Наочність встановлює зв'язок між конкретним і абстрактним, сприяє розвитку абстрактного мислення, часто є його основою.

Ефективність наочності ґрунтується психологічним принципом стимулювання різних видів пам'яті. Вдале використання наочного посібника сприяє запам'ятовуванню не лише логічної інформації, а й емоційної та образної. Різні органи чуття формують свої "сторінки" в пам'яті людини: слух, рухові дії, запахи, смаки – все це може сприяти у навчанні учня.

Сучасних дітей неможливо уявити без сучасних гаджетів, які дозволяють знімати фото та відео. Це може служити відмінним стимулом для навчання. Достатньо лише поставити завдання перед учнями, і їхні результати можуть приємно вражати. Одним із цікавих завдань може бути створення фотоколажу чи відеозапису підготовки або виконання конкретного завдання. Кожен вчитель має в своєму арсеналі різноманітні засоби наочності, такі як ілюстративно-художні матеріали, відеозаписи, кінофрагменти, презентації та відеоуроки. Кожен із цих засобів можна віднести до конкретного виду наочності: візуальної, аудіальної чи синтетичної.

Методист А.П. Коржупова має право думати, що «велика кількість наочних посібників, показаних на одному уроці, пролітає, як у калейдоскопі, перед очима учнів і не лише не залишить належного сліду в їхній пам'яті, не викличе відповідних емоцій і не забезпечить глибини знань, але й може призвести до перевантаження уроків». [33, с. 23].

Схематична наочність виконує важливі дидактичні завдання, такі як підтримка учнів у первинному сприйнятті матеріалу та допомога тим, хто потребує додаткової підтримки. Схеми можуть мати різні формати: це зазвичай компактні аркуші, які кріпляться на дошці чи розкладаються на окремих партах. Головною метою використання схем є розвиток пізнавальних

здібностей та самонавчання учнів під час сприймання матеріалу. Шляхом поставлення спеціальних завдань та проведення спостережень, діти навчаються уважніше сприймати та виділяти характеристики об'єктів, об'єднувати їх та виражати словами. Такий підхід сприяє розвитку спостережливості швидше, ніж у випадках, коли наочність використовується як ілюстрація до вже вивчених вчителем знань. Вибір конкретного виду наочності для уроку залежить не лише від навчальних цілей, але й від різноманітних факторів, таких як особливості мікросередовища школи, рівень готовності учнів, їхні емоційний стан, вік та наявний час для навчання.

Висновки до розділу 4. У результаті проведеного аналізу та вивчення використання зорової наочності в навчальному процесі у розділі 4, можна зробити наступні висновки та рекомендації для вдосконалення методів і засобів викладання:

1. Розробка та використання матеріалів: Рекомендується активно впроваджувати в навчальний процес різноманітні візуальні матеріали, такі як схеми, діаграми, мультимедійні презентації. Це сприятиме кращому розумінню та запам'ятовуванню навчального матеріалу.
2. Використання технологій: Застосування сучасних технологій, таких як віртуальні лабораторії, інтерактивні дошки та відеоуроки, може значно розширити можливості викладання з використанням зорової наочності.
3. Навчання зорових навичок: Для ефективного використання зорової наочності в навчальному процесі, важливо розвивати у учнів навички визначення головної інформації на графіках, схемах та інших візуальних матеріалах.
4. Оцінювання та звітування: Важливо впроваджувати методи оцінювання, які враховують рівень розуміння матеріалу за допомогою

зорової наочності. Також рекомендується стимулювати учнів використовувати власні візуальні матеріали для звітування.

Загальні висновки та рекомендації цього розділу є основою для подальшого розвитку методів і прийомів викладання, що базуються на зоровій наочності, з метою підвищення ефективності навчального процесу та сприяння успішному засвоєнню учнями навчального матеріалу.

ВИСНОВКИ

Актуалізація освіти спрямована на розширення використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій в навчальному процесі. Ці технології мають великий потенціал для реалізації педагогічних та дидактичних цілей, дозволяючи повністю розкрити їх можливості. Інформатизація освіти включає в себе ряд заходів, спрямованих на насичення освітньої системи інформаційними ресурсами, технологіями та продукцією. Система освіти є цілісною, але відкритою, і однією з її ключових рис є висока інформаційна насиченість. Це не означає, що інформаційна система в освітній системі передбачає лише передачу інформації.

Головна мета використання ІКТ – забезпечити сучасну якість освіти, зберігаючи її фундаментальний характер і відповідаючи актуальним потребам особистості, суспільства та країни.

Впровадження ІКТ в навчальний процес дозволяє:

- Зробити урок сучасним, надаючи йому наочності, динаміки, інформативності, інтерактивності та ефективності витрат часу.
- Приблизити урок до сприйняття дитини, яка більше сприймає інформацію з візуальних та аудіовізуальних джерел, ніж з текстів.
- Застосовувати індивідуальний та активний підхід до навчання.
- Встановлювати відносини взаєморозуміння та взаємодопомоги між учнем і вчителем.
- Активізувати пізнавальну активність учнів.

Роль наочності в ефективному засвоєнні навчального матеріалу учнями є надзвичайно важливою. Коректне використання наочних посібників сприяє успішному розвитку всіх форм мислення учнів. Показ наочних матеріалів на уроці активізує сенсорні можливості учнів, актуалізує та уточнює їхні

первинні уявлення, сприяє кращому запам'ятовуванню навчального матеріалу та полегшує його засвоєння в цілому. Наочність є невід'ємною складовою процесу розуміння прослуханого матеріалу, допомагає правильно осмислити інформацію на етапі ознайомлення, створює можливості для практичного використання навчального матеріалу. Застосування наочності варто розглядати на всіх етапах уроку, оскільки вона сприяє полегшенню процесу вивчення, поліпшує запам'ятовування, підвищує увагу та інтерес учнів, а також робить урок цікавішим.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ ТА ДЖЕРЕЛ

1. Аксьонова О. В. Методика викладання економіки : підручник. Київ: КНЕУ, 1998. 130 с.
2. Бабійчук Т. Театр педагогічний: Методика створення відеозаписів художніх творів української літератури: посібник. Київ, 2004. 99 с.
3. Бабанский Ю. К. Методы обучения в современной общеобразовательной школе: научное издание. Киев, 1985. 208 с.
4. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти: монографія. Київ, 2008. 684 с.
5. Біскуп В. С. Застосування методу аналізу ситуацій в інтерактивних формах навчання. URL: http://www.sau.kiev.ua/docs/conference_internet08/v.s.biskup.doc. (дата звернення: 21.08.2023)
6. Бондаренко, Н. В. Текст-метод і досвід його ефективного застосування у навчанні мови: монографія. Київ, 2022. С. 369–378.
7. Бондаренко, Н. В. Традиційні методи навчання української мови: сучасний контекст. Київ: 2020. С. 23–24.
8. Бурдак І. Г. Чинники впливу на якість підготовки спеціалістів у вищих навчальних закладах. URL: <http://firearticles.com/psychologiya-pedagogika> (дата звернення 23.09.2023)
9. Волкова Н. П. Педагогіка: посіб. для студ. вищих навч. закладів. Київ, 2001. 675 с.
10. Воротникова І. П., Чайковська, Н. В. Дистанційне навчання: виклики, результати та перспективи. URL: <https://ippo.kubg.edu.ua/content/18970>. (дата звернення: 1.08.2023)
11. Голуб Н. Б. Метод проектів на уроці української мови в школі. Українська мова і література в школі. 2014. №8. С. 15–19.

- 12.Голуб Н., Горошкіна О. Методи дистанційного навчання української мови: науковий посібник. *Український педагогічний журнал*, 2023. С. 148 – 151.
- 13.Гін А. О. Прийоми педагогічної техніки: вільний вибір. Відкритість. Діяльність. Зворотній зв'язок. Ідеальність: посібник для вчителів, 2-ге видання. Луганськ, 2007. 100 с.
- 14.Гнатюк О. В. Дистанційне навчання: проблеми, пошуки, виклики. Київ, 2023. С. 7 – 9 .
- 15.Голуб Н., Горошкіна О. Методи навчання української мови. Київ, 2005. С. 15 –19.
- 16.Голуб Н., Горошкіна О. Сторителінг на уроках української мови: до проблеми дидактичної номінації. *Вісник Глухівського національного педагогічного університету ім. Олександра Довженка*. 2021. 3 (47). С. 97–103.
- 17.Гороховський О. І. Методичні аспекти створення навчальної літератури для дистанційного навчання. Київ, 2007. 543 с.
- 18.Горошкіна, О. М. Особливості використання інтерактивних методів на уроках української мови. 2023. URL:
 а. https://elibrary.kubg.edu.ua/id/eprint/11323/1/O_GOROSHKINA_U_M_3_GI.pdf (дата звернення 10.10.2023).
- 19.Гуржій А. М. Інформаційні технології в освіті. *Проблеми освіти: науково-методичний збірник*. Вип. II. Київ, 1998. С. 5–11.
- 20.Зайченко І. В. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних навчальних закладів. Київ, 2016. С. 73 – 58.
- 21.Зайченко І. В. Освіта України. Київ, 2006. 528 с.
- 22.Державний стандарт базової і повної середньої освіти, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 23 листопада 2011 р. URL https://ru.osvita.ua/legislation/Ser_osv/76886/ (дата звернення 10.10.2023).
- 23.Дмитренко П. В., Пасічник Ю. А. Дистанційна освіта. Київ, 1999. 25 с.

- 24.Іванова Н. М. Використання зорових засобів в навчанні української мови. Київ, 2018. С. 17 – 28 .
- 25.Караман, С. О. Зміст і технологія навчання української мови в гімназії: дис. доктора пед. наук. Київ, 2000. С.80 – 94.
- 26.Кобися А. П. Інтелектуальні карти як засіб підвищення ефективності засвоєння навчального матеріалу: збірник наукової конференції. 2015. С. 25 – 27.
- 27.Концепція мовної освіти 12-річної школи. *Дивослово*: журнал. 2002. №8. С. 59 – 65.
- 28.Концепція розвитку дистанційної освіти в Україні року: постанова Міністерства освіти і науки України від 20 грудня 2000 р. URL:<http://www.osvita.org.ua/distance/pravo/00.html>. (дата звернення 18.09.2023).
- 29.Кравчення Е. М. Технічні засоби навчання в школі: учбовий посібник. Київ, 2005. С. 16 –28.
- 30.Кремень В. Г. Освіта і наука в Україні – інноваційні аспекти. *Стратегія. Реалізація. Результати*. Київ, 2005. 48 с.
- 31.Кучерук О. А. Система методів навчання української мови в основній школі: автореф. дис. доктора пед. наук. Київ, 2000. 7 с.
- 32.Максимюк С. П. Педагогіка: навчальний посібник. Київ, 2005. 670 с
- 33.Національна доктрина розвитку освіти. Затверджено Указом президента України від 17.04.2002 р. 2002. С. 2 – 4 .
- 34.Новосьолова В. Адаптація методів навчання української мови до умов воєнного часу. *Проблеми сучасного підручника*: науково-теоретичний журнал. 2022. №28. С. 90–98.
- 35.Новосьолова, В. І. Методи, прийоми й засоби навчання у процесі формування лексичної компетентності учнів 5–7 класів. *Українська мова і література в школі*: науково-педагогічний журнал. 2014. №3. С.19–23.

36. Організація освітнього процесу із застосуванням технологій дистанційного навчання у 2020/2021 навчальному році: методичні рекомендації / за заг. ред. В.І. Шуляра. Миколаїв, 2020. 108 с.
37. Петренко О. М. Дистанційне навчання та його особливості в сучасній освіті. Львів, 2000. С.15 –23.
38. Петрова Ю. С. Передумови виникнення дистанційного навчання як форми підготовки студентів у ЗВО. *Студентські наукові студії*. № 35 (79). Миколаїв, 2020. С.13 –14.
39. Пироженко Л. В., Пометун О. І. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: науково-методичний посібник. Київ, 2004. 192 с.
40. Плиско К. М. Принципи, методи і форми навчання української мови: теоретичний аспект. Харків: 1995. С.23 –35.
41. Полат Е. С. Современные педагогические и информационные технологии в системе образования. Москва, 2009. 272 с.
42. Положення про дистанційну форму здобуття повної загальної середньої освіти: затверджено наказом МОН від 8 вересня 2020 року №1115. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0703-13> (дата звернення 22.11.2023).
43. Попова, Л. О. Метод проектів на уроках української мови в старших класах: проблеми і перспективи оцінювання. *Українська мова і література в школі*: науково-педагогічний журнал. 2017. №4. С. 50–53
44. Попова Д. А. Лавренюк А. Ю. Засоби зорової наочності: збірник наукових праць. Рівне, 2017. №1 (17). 218 с.
45. Проблеми методів компетентнісно орієнтованого навчання української мови в закладах загальної середньої освіти: збірник матеріалів круглого столу, присвяченого пам'яті члена-кореспондента НАПН України, доктора педагогічних наук, професора Біляєва Олександра Михайловича (22 жовтня 2020 р.). Київ. С.8 –9.

- 46.Роберт И. В. Теория и методика информатизации образования (психолого-педагогический и технологический аспекты): монография. Москва, 2008. 274 с.
- 47.Розуменко А. Знаково-символьна наочність як засіб засвоєння геометричних знань: Математика в школі. № 1. С. 26–27.
- 48.Савченко О. Я. Дидактика початкової освіти: підруч. для вищ. навч. закл. 2-ге вид. Київ, 2013. 504 с.
- 49.Семендюк С. В. Психолого-педагогічні аспекти комунікації в навчальному процесі у контексті використання сучасних засобів наочності URL:
а. <http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=15006&chapter=1> (дата звернення 10.09.2023)
- 50.Степаненко С. В. Про трансформацію системи заочної освіти в умовах інтеграції в Європейський освітній простір. Київ, 2007. № 2. С. 31–37.
- 51.Тимчина Н. Використання інформаційно-комунікаційних технологій у школі: переваги та недоліки: збірник матеріалів. Рівне, 2011. №15. С.10 – 12.
- 52.Толочко В. М. Проблемні аспекти дистанційної форми освіти та можливості її використання в Україні: URL:
а. http://www.provisor.com.ua/archive/2009/N11/padfo_119.php. (дата звернення 18.10.23).
- 53.Топузов О. М. Проблемна ситуація в теорії проблемного навчання. №1. Харків: 2007. С. 12–16.
- 54.Топузов О. М. Становлення проблемного навчання в педагогічній науці. №1. Харків, 2015. С. 57–60.
- 55.Хахановський В. Г., Підюков П. П., Смаглюк В. М. та ін. Інформатизація управління в органах внутрішніх справ: посібник. Київ, 2003. 216 с.
- 56.Хуторской А. В. Практикум по дидактике и современным методикам обучения. Питер, 2004. 541 с.

- 57.Шемендюк С. В. Психолого-педагогічні аспекти комунікації в навчальному процесі у контексті використання сучасних засобів наочності URL:
<http://bo0k.net/index.php?p=achapter&bid=15006&chapter=1>
- 58.Шуневич Б. І. Дистанційна освіта : теорії індустріалізації викладання: Педагогіка і психологія професійної освіти. №5. Київ, 2002. С. 45–50.
- 59.Яковенко Н. П. Использование средств наглядности и занимательного материала на уроках. №3. Киев, 1997. С. 32–34.
- 60.Ярмолевич О. І. Формування образно-концептуальних компонентів мислення студентів у процесі вивчення педагогічних дисциплін: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня. канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки». Одеса, 1998. 18 с.